

Att skapa engagemang och goda relationer

– Familjehems upplevelser av stöd, handledning och relationer i uppdraget som familjehem

Examensarbete

Lena Lindman Sjöberg

Utbildningsprogrammet inom social service
Internationella socionomprogrammet

Bachelor's Thesis of socialservices
Programme of international studies in social Services

Kemi 2009

FÖRORD

Ett stort varmt tack till de familjehem som ingår i min studie. Utan er hade studien inte gått att genomföra. Ett tack också till socialsekreteraren som hjälpte mig att hitta lämpliga familjehem till min studie.

Ett tack riktar jag till mina arbetskamrater som delat med sig av sin kunskap, sina erfarenheter från familjehemsvården och som hjälp mig i sorteringen av data. Jag vill också tacka min man och mina barn som uppmuntrat mig när det varit motigt och kommit med värdefull ”peppning”, speciellt vid tillfället när min dator bestämde sig för att ”krascha” filen med min nästan färdiga uppsats. Jag riktar också mitt tack till Tobias som hjälpt mig att översätta sammanfattningen till engelska. Ett speciellt tack vill jag rikta till Håkan som kunde rädda den kraschade filen, jag är dig evigt tacksam. Jag vill tacka mina handledare Hannele och Kaisu. Rauno för värdefulla lektioner i forskningsarbetet. Sist men inte minst, Sofia som orkat läsa mitt examensarbete och ge mig reflektioner på hur vida mitt syfte och mål varit tydliga och framförallt reflektioner på upplägg och hur vida arbetet är begripligt för en utomstående läsare och kan fylla ett intresse för personal inom socialtjänsten.

Lena Sjöberg Kalix 2009-05-12

ABSTRACT

KEMI- TORNIO UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Unit of Health and Care and Social Services

Degree Programme in Social Services

International Studies in Social Services, Bachelor of Social Services

LENA LINDMAN SJÖBERG

FAMILJEHEMS UPPLEVELSER AV STÖD FRÅN SOCIALTJÄNSTEN OCH
RELATIONEN TILL BIOLOGFAMILJEN, fokus: stödet, handledningen och
relationens inverkan på uppgiften som kompletterande förälder.

Examensarbete, 52 sidor och 2 bilagor

Handledare Hannele Pietiläinen och Kaisu Vinkki

12.05.2009

Nyckelord: familjehems upplevelser – nätverk – relationer – fosterbarn – familjearbete

Syftet med denna undersökning var att utifrån familjehemmens perspektiv beskriva familjehems upplevelser av hur stödet från socialtjänsten och relationen till biologfamiljen kan inverka på uppgiften som kompletterande förälder, och hur socialtjänsten på bästa sätt kan stödja familjehemmet. Studien har en kvalitativ ansats och baseras på resultatet från 3 familjehem som har haft familjehemsuppdrag i mer än fem år. Intervjufrågorna var utformade utifrån mitt syfte och tematiserades i en intervjuguide med tonvikt av familjehemmets upplevelse av relation till biologfamiljen och social/familjehemssekreterare, samt stöd och handledning av socialtjänsten utifrån uppdraget. Analysen och slutsatser för studien vilar på svensk forskning inom den sociala barnvården och min egen erfarenhet av uppdrag som familjehem.

Jag har funnit att familjehemmen upplever stora brister i informationen om biologfamiljen och att det finns en hel del brister i stödet och handledningen från socialtjänsten till familjehemmet. Min slutsats är att det bör ske en förändring i stödet och handledningen från socialtjänsten, speciellt i början av ett familjehemsuppdrag. Vidare har jag funnit att en god relation till ansvarig handläggare på socialtjänsten och en god relation till biologfamiljen är viktiga fragment för att det ska bli en lyckad placering. Socialtjänsten bör lyssna till familjehemmens synpunkter och ta till sig den kunskap som de har om barnet och barnens föräldrar och betrakta familjehemmen som medarbetare. Som uppmaning till beslutande politiker inom kommunen vill jag ge ett tips; Tillåt inte familjehemmen tappa intresset och hjärtat för andra människor, hjälp till att skapa engagemang och goda relationer!

ABSTRACT

FAMILY HOME'S EXPERIENCES OF SUPPORT FROM THE SOCIALSERVICES AND THE RELATION TO THE BIOLOGICAL FAMILY, focus: support, tutorial and the relationships effects of the task of foster caring.

Degree thesis, 52 pages och 2 appendix
Tutors Hannele Pietiläinen and Kaisu Vinkki

12.05.2009

Key word: family home's experiences – network – relations – foster child – family work

The purpose of this poll was to, from a family home's perspective, describe their experiences regarding support from social services and how the relation to the biological family may affect the task of foster caring and in what ways the social services may support the family home. The study has a qualitative approach and is based upon interviews conducted with 3 family homes who have had the task of foster caring for more then five years.

The questions in the interview were designed with regard of my purpose and had emphasis on how the family home's experiences of the cooperation and support given by social services/social service employees and the experienced relation with the biological family.

The analyse and conclusion of the study rely on Swedish research and my own experiences as a family home.

I have discovered that family homes experience shortcomings in information regarding the biological family and the tutoring and support from social services is generally considered poor.

My conclusion is that there need for a change in the support and also the tutoring from the social services, especially after initiating a family home assignment. Furthermore I have discovered that for a foster care placement to be successful it is important that a good relationship with social service personal and biological family is crucial.

Social services should pay attention to the family home's inputs and assimilate the knowledge they posses regarding the child and consider the family home as associates. Finally i wish to send a request to the deciding politicians in the municipality; do not allow the family home's to lose heart and interest in other people, instead, take part in the process of creating commitment and good relations!

INNEHÅLL

1 INLEDNING	7
2 STUDIENS BEGREPPSFÖRKLARING	9
3 DEN SVENSKA FAMILJEHEMSVÅRDEN	10
3.1 Att vara familjehem	10
3.2 Familjehemsvårdens historia i Sverige	11
3.3 Barn placerade i samhällsvård	12
4 TIDIGARE FORSKNING INOM FAMILJEHEMSVÅRD	14
4.1 Familjehemsuppdraget	14
4.2 Familjehemmet och biologfamiljen	15
4.3Handledning och familjehemmet	16
4.4 Relationer inom fosterbarnsvård	19
5 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	21
5.1 Avgränsningar i studien	22
5.2 Min egen förförståelse av familjehem	22
6 METOD	23
6.1 Forsknings material	24
6.2 Litteraturanskaffning	25
6.3 Datainsamlingsmetod	26
6.4 Genomförande	27
6.5 Sammanställning och bearbetning av materialet	27
6.6 Etisk reflektion	28
6.7 Validitet, reliabilitet	28
7 RESULTAT	29
7.1 Familjehemmets syn på handledning och stödet från Socialtjänsten	30
7.2 Familjehemmets förhållande till biologfamiljen och nätverk	35
7.3 Familjehemmets syn på relationen och samarbetet med socialtjänsten	41

8 DISKUSSION

46

REFERENSER

BILAGOR

1 INLEDNING

Jag har valt att studera ett familjehems upplevelser av stöd och handledning i uppdraget som familjehem, samt hur relationen till biologfamiljen och socialtjänsten kan inverka på uppdraget som kompletterande förälder. Det finns två anledningar till varför jag valt att studera familjehems upplevelser, den första är att jag i mitt framtida yrke kommer att möta och ha ett nära samarbete med denna grupp, det andra syfte är att jag själv har uppdrag som familjehem och har upplevelser som grundar sig på mina egna tidigare erfarenheter av just detta ämne.

Att vara nära ett ämne man skriver om kan ha både sina för och nackdelar, inte minst för att det är viktigt att sträva efter objektivitet. Jag har kommit fram till att det naturligtvis påverkar min objektivitet, men så länge jag är medveten om den, så anser jag att den går att motverka. Jag tror att man i många fall kan nå bättre resultat när man tvingas förhålla sig till sin objektivitet, än de gånger man skriver om något utan subjektiv erfarenhet och då man inte lika påtagligt strävar efter att vara objektiv. För att öka validiteten och objektiviteten i resultatet har jag tagit hjälp av två socialsekreterare i analysen av intervjuerna.

Under våren 2008 gjorde jag min praktik vid Individ och Familjeomsorgen i Kalix. Efter praktikperioden har jag parallellt med studierna arbetat halvtid och hösten 2009 erbjöds jag en tjänst som handläggare i barn och familjegruppen. Under den här tiden så har min roll och mitt förhållningssätt i förhållandet till socialtjänsten blivit den motsatta till min invanda roll som familjehem. Jag satt och sitter helt plötsligt på ”andra sidan av bordet”.

Familjehemsföräldrar ställs, liksom de flesta föräldrar, inför utmaningar kring hur man på bästa sätt kan sörja för en trygg, kärleksfull och fostrande miljö som främjar barnets sociala, känslomässiga och själsliga utveckling. Därutöver konfronteras man dessutom med utmaningar av sällsynt och särskilt svår karaktär, då man måste förmå att hantera barn med känslomässig och beteendemässig problematik, samt skall kunna bemästra ett flertal komplexa relationer och roller. För att kunna leva upp till dessa krav är det därför av stor vikt att familjehemmen ges utbildning samt får det stöd och den handledning som de behöver för sitt uppdrag (SOU 2005:81 s. 30). Min erfarenhet är att

många familjehemsföräldrar slutar vara familjehem på grund av att man upplever stödet från de yrkesverksamma inom familjehemsvården som alltför bristfälligt.

I detta sammanhang kan nämnas, att placering i familjehem är den vanligaste formen för dygnet-runt vård i Sverige. Den 1:a november 2007 var 11 100 barn och unga mellan 0 - 20 år placerade i familjehem enligt socialtjänstlagen (SoL) eller lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). (Socialstyrelsen 2007, Statistik Socialtjänsten 2008:9, *Barn och Unga insatser år 2007*).

Det måste finnas ett stort intresse från kommuner att hitta vägar för att locka familjer till att bli familjehem, och framförallt, att hitta verktyg till att behålla dem man redan har. Arbetsbelastningen på familjehemmen är hög och de får allt svårare placeringar. Då familjehemmen gör en betydelsefull insats i vårt samhälle vill jag föra fram deras upplevelse av uppdraget. Jag vill studera om ett öppet klimat som bygger på god kommunikation och respekt mellan familjehemmet, biologfamiljen och socialtjänsten är avgörande faktorer för familjehemmens tillfredsställelse med sin roll och sitt beslut att fortsätta vara familjehem.

Jag hoppas att uppsatsen ska leda till att hålla diskussionen levande och se till att socialsekreterare arbetar på bästa sätt, för barnens bästa.

2 STUDIENS BEGREPPSFÖRKLARING

Enligt Höjer (2001.3.) så används beteckningen ”fosterbarnsvård”, ”fosterbarn” och ”fosterhem” flitigt bland forskare, dessa termer var de som fanns i lagstiftningen före Socialtjänstlagen som kom 1982. Jag har valt att använda mig av termen familjehem och inte benämna det som fosterhem, fosterbarn, eller fosterföräldrar. Om tidigare forskare valt att använda sig av dessa begrepp använder jag också dessa begrepp när och om jag refererar till den forskningen. Orsaken till att jag valt att använda familjehemsbegreppet är att det numera används inom socialtjänsten och andra myndigheter. Jag fick också veta när jag själv gick igenom en familjehemsutredning att begreppet familjehem ansågs ha en mer positiv klang än begreppet fosterhem. Vidare får familjehemsbegreppet en mer nyanserad bild, då det fokuserar på familj och inte på fostran.

”Med familjehem avses ett enskilt hem som på uppdrag av socialnämnden tar emot barn för stadigvarande vård och fostran eller vuxna för vård och omvårdnad och vars verksamhet inte bedrivs yrkesmässigt” (Norström, Thunved, 2003. 483).

När jag i den här studien talar om biologfamiljen avser jag det placerade barnets biologiska föräldrar samt barnets närmaste nätverk huvudsakligen syskon samt mor och farföräldrar.

Enligt svenska national encyklopedin (<http://www.ne.se.proxy.lib.ltu.se>) är en socialsekreterare en kommunal tjänsteman, vanligen socionom, som handlägger olika former av enskilda socialtjänstären. När jag i den här studien talar om socialsekreteraren så menar jag det placerade barnets handläggare, den person som handlägger det enskilda barnets ärende. I vissa kommuner, oftast i mindre kommuner (mindre än 20000 invånare) har socialsekreteraren även ansvar för det enskilda familjehemmet. De större kommunerna har oftast en organisation där det finns speciella personer (oftast socionomer) som endast arbetar mot familjehemmet. Dessa personer benämns som familjehemssekreterare.

Enligt svenska national encyklopedin är relation ett begrepp som står för förmågan skapa kommunikation, att förmedla information, att skapa tillit och förtroende. Misslyckad kommunikation kan skapa oro och kaos, medan en god kommunikation främjar beslutsamhet och en gemensam syn på vad som måste göras (<http://www.ne.se.proxy.lib.ltu.se>)

Handledning i den här studien syftar till att ge hjälp och anvisningar till familjehemmet i förhållande till uppdragets karaktär, handledning kan ges av familjehemssekreteraren, socialsekreteraren eller en utomstående anlita person eller myndighet (Nationalencyklopedin, 2008. <http://www.ne.se.proxy.lib.ltu.se>; Norström & Thunved, 2008. 172.).

3 DEN SVENSKA FAMILJEHEMSVÅRDEN

Det här avsnittet av min studie redogör för vad som krävs för att bli familjehem, de historiska förhållandena inom svensk fosterbarnsvård samt det nutida förhållandet inom barnavården och familjehemsvården.

3.1 Att vara familjehem

Innan ett barn placeras i ett familjehem måste det föreligga en tillförlitlig utredning av familjehemmet. Enligt Nya socialtjänstlagarna (SoL) finns inga uttryckliga bestämmelser för vad en sådan utredning ska innehålla däremot bör utredningen innehålla familjehemsföräldrarnas vilja och förmåga att tillgodose barnets/barnens behov. (Norström & Thunved, 2008, 169.). Det är socialnämnden i varje Kommun som är ansvarig för att utreda familjehem. Det är av omsorg om barnen och lagen som kräver detta. Detta gäller även om familjehemmet är en släkting till barnet. Ett blivande familjehem träffar oftast två familjehemssekreterare från socialförvaltningen för att diskutera och sätta sig in i rollen som familjehem. Alla familjehem intervjuas enligt en särskild modell och får sedan feedback på denna intervju av familjehemssekreterarna.

Den mest använda modellen för utredning av familjehem är Kälvestens djupintervju. Kälvestens metoden är en halvstrukturerad intervjumetod som utarbetats av Anna-Lisa Kälvesten och Gustav Jonsson. Metoden bygger på psykodynamisk teori och tillämpades från början till att få en klarare bild av biologföräldrars resurser. Den omarbetades i slutet av 70-talet för att passa till familjehemsutredningar och bygger på en tregenerations perspektiv. Alla familjehem kontrolleras ibland annat polis- och socialregister, det är också vanligt att socialtjänsten tar kontakt med referenspersoner som familjen själv har uppgett. Den utredning som görs kommer att ligga till grund för beslut om att barnet ska bo i just detta familjehem (Socionomen 2006:7, 48). Som familjehem får man ekonomisk ersättning för barnets omkostnader. Denna ersättning ska täcka mat, kläder, fritidssysselsättning, del i bostad med mera. Man kan i vissa fall

också få ekonomisk ersättning för den arbetsinsats man gör. Ersättningen betalas ut som ett arvode och beskattas. Ersättningen varierar utifrån barnets ålder och den arbetsinsats uppdraget kräver.

Höjer (2001, 85, 88, 99.) menar att de människor som tar på sig rollen som fosterföräldrar tycker om att leva med barn och att barn är en viktig del av deras liv. De har ett socialt intresse och tycker om att engagera sig i andra människor. Vidare säger Höjer att det kan vara ett alternativ till yrkesarbete.

Kälvestens undersökning från 1974 om småbarn i fosterhem visar att de främsta motiven för fosterföräldraskap var att fosterföräldrarna tycker om att hjälpa barn som har haft det svårt och att veta att det gör en nyttig samhällsinsats. Att tillfredställa dessa behov är det samma som att man får gott samvete (överjagsbehov) och kanske också känner sig förtjänt av omvärldens uppskattning (sociala behov) (Kälvesten, 1974, 159).

3.2 Familjehemsvårdens historia i Sverige

Sverige har en lång tradition av att placera föräldralösa eller övergivna barn i fosterhem. Enlig Höjer (2001, 5.) kom den första fosterbarnsstadgan år 1785. Uppfattningen redan då var att det var mer fördelaktigt att placera barn i fosterhem än på centralt upprättade barnhem. Framförallt skulle det främst vara mer ekonomiskt fördelaktigt. Dessutom ansåg man att barnen skulle få fler förmåner så som frihet, sundare luft och en mer glad och rolig ungdom. I slutet av 1800- talet uppmärksammades att dessa barn levde under svåra förhållanden och utnyttjades som arbetskraft i sin fosterhemsfamilj.

1902 kom en lag om fosterbarnsvård och enligt denna lag skulle barn under sju år och som mot ersättning vårdades av någon annan än föräldrarna kontrolleras. Lagen skulle framförallt förebygga framtida brottslighet, den var inte till för att skydda barnet från missförhållanden i hemmet (Höjer, 2001, 7.).

1924 kom nästa barnavårdslag som innebar att samhället för första gången fick befogenheter att ingripa mot föräldrars vilja då barn for illa. Den fastställde även att en barnavårdsnämnd skulle finnas i varje kommun. Den nya lagen innebar också en perspektiv förändring, problemen skulle inte längre sökas i samhället utan i stället skulle de sökas hos individen, det var främst modern som blev ifrågasatt och kritiserad. Det var moderns ansvar att skapa en god hemmiljö för barnen att växa upp i. Det var

individerna som skulle omformas inte samhället. Under den här tiden fanns det få professionella socialarbetare, det var främst läkarna som hade en stor inverkan på barnavårdsarbetet.

Antalet professionella socialarbetare ökade under 40- och 50- talet. Den psykodynamiska teorin fick ett stort inflytande på det sociala arbetet. Intresset för den psykodynamiska teorin medförde att könsperspektivet betonades. Modern sågs fortfarande som huvudansvarig för barnets utveckling, och om barnet inte utvecklades i rätt riktning berodde det på ett dysfunktionellt förhållande mellan mor och barn (Höjer, 2001. 8.).

År 1945 utökades fosterbarnsbegreppet och huvudansvaret lades på landstingen. Ytterligare 1961 kom en ny barnavårdslag som byggde på lagen från 1924. Lagen omfattade små barn men även ungdomar mellan 18-21 år. Att ungdomar ingick i lagen innebar att tvångsomhändertagande av ungdomar ökade, de omhändertogs istället för att häktas och ställas inför rätta. Lagen ledde också till att fler små barn omhändertogs under 80- talet på grund av brister i miljön och missförhållanden i familjen (Vinterhed, 1985.15.).

1980 utformades socialtjänstlagen och som fortfarande är aktuell inom arbetet med den sociala barnavården. De lagar som i dag reglerar den kommunala barnavården är Socialtjänstlagen (SoL) och Lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). Socialtjänstlagen bygger på frivillighet, medan Lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga kan sägas ersätta tidigare barnavårdslagens tvångsbestämmelser. När det gäller fosterbarnsvården betonade den äldre lagstiftningen tillsyn och kontroll av fosterhemmet, medan den nuvarande är mer inriktad mot en behandlingsideologi och att fosterbarnen skall ha kontakt med sin ursprungsfamilj (biologfamiljen).

3.3 Barn placerade i samhällsvård

Det kan finnas flera skäl till att ett barn placeras i ett familjehem, skälen kan vara föräldrarnas oförmåga att kunna tillgodose barnets behov av omvårdnad, trygghet och god fostran, det kan sägas att miljön som barnet befinner sig kan vara till skada för barnets utveckling och hälsa. Ett annat skäl kan vara att barnets eget beteende gör att det utsätter sig själv för en påtaglig risk när det gäller hälsa och utveckling. En placering kan ske efter en egen ansökan från föräldrarna, förutsättningen med en placering då den

är frivillig är att den ska ske med samtycke från vårdnadshavaren, det är då en insats enligt SoL. Om föräldrarna däremot inte samtycker till placeringen och socialsekreteraren i sin utredning har bedömt att barnet löper stor risk att fara illa i det egna hemmet och att en familjehemsplacering är nödvändig ansöker socialnämnden hos länsrätten om vård enligt lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). Länsrätten beslutar sedan om barnet ska omhändertas (Thorsén, 1991. 66.).

Enligt SoL 5 kapitlet 6 § får ett barn inte utan socialnämndens medgivande tas emot för stadigvarande vård och fostran i ett hem, som inte tillhör någon av föräldrarna eller någon annan person som har vårdnaden om barnet.

Lagen kräver att hemmets förmåga och lämplighet att tillgodose det aktuella barnets behov utreds. Minst en gång var sjätte månad ska socialnämnden överväga om vården fortfarande behövs, om inte så ska vården upphöra, alternativt övergå i en frivillig placering.

Vid en familjehemsplacering är socialnämnden alltid skyldig att upprätta en övergripande vårdplan, där socialtjänstens utförligt beskriver vårdbehovet. Vårdplanen ska omfatta vilka behov som barnet har när det bland annat gäller hälsa, beteendemässig utveckling, identitet, kontakter med nätverk etc. (kommuner som arbetar enligt metoden Barn behov i Centrum, har färdiga mallar för vad som ska ingå i vårdplanen). Vårdplanen ska sedan godkännas av barnet (beroende på ålder), dess föräldrar och vårdnadstagare. I planen ska det ges en beskrivning av barnets behov, vårdens målsättning, samt vem som är ansvarig för genomförandet av insatsen. Vårdplanen kan sägas utgöra en bas för samarbetet mellan socialtjänsten, föräldern och andra myndigheter och är en förutsättning för uppföljning av vården.

I de flesta fall kan vårdplanen behöva kompletteras med en behandlingsplan, vilket ytterligare är en beskrivning av hur insatserna ska genomföras och den blir därmed ett konkret verktyg i den löpande vården (Socialtjänstlag SFS 2 001:453).

En tydligt utformad plan leder till att alla inblandade i placeringen vet vem som skall göra vad och vilka roller som var och en förväntas ha. Detta leder till att många missförstånd undviks och att samarbetet fungerar bättre.

Det framgår av SoL 6 kapitlet 1 § att socialnämnden ansvarar för att insatsen ska vara utformad så att den främjar barnets samhörighet med anhöriga och andra närstående,

samt kontakt med dess hemmiljö under placeringstiden. I uppdraget som familjehem ingår det att samarbeta med barnets biologiska föräldrar och övriga nätverk. Familjehemmet ska stimulera till en god och nära kontakt med föräldrar och nätverk och medverka till umgänge. Syftet med familjehemsvården är att barnet ska kunna återförenas med sin ursprungsfamilj och för att underlätta detta är det viktigt att barnet har en bibehållen kontakt med föräldrarna. Det är också viktigt, för barnet och familjehemmet, att ha kontakt med andra viktiga personer i nätverket runt barnet. Dessa personer kan vara till hjälp för att förstå olika reaktioner och beteende hos barnet och hjälpa det att bibehålla sin känsla av identitet och sammanhang.

4 TIDIGARE FORSKNING INOM FAMILJEHEMSVÅRD

Genom att jag själv har erfarenhet av familjehemsplaceringar och att relationen till socialsekreterare, familjehemssekreterare och biologfamiljen stundtals har upplevts svår, otydlig och bristfällig ville jag veta hur andra familjehem ser på dessa saker. Jag ville veta deras upplevelser av att vara familjehem, vilka svårigheter och möjligheter som finns i uppdraget och utifrån dessa upplevelser och erfarenheter utforma en bättre familjehemsvård där både socialsekreteraren/familjehemssekreteraren och familjehemmet kan uppnå en större tillfredsställelse i familjehemsvården. För att göra detta söker jag i det här avsnittet teorier och tidigare forskning inom familjehemsvården. Merparten av den forskning jag hittat om familjehemsvård är empirisk, dvs. den grundar sig på erfarenhet och få analyser utifrån ett teoretiskt perspektiv har gått att finna.

4.1 Familjehemsuppdraget

Höjers avhandling från 2001 fokuserar på familjehemsföräldrarnas relation med varandra men även relationen mellan föräldrarna och barnen. Hon studerar vad som sker i ”Familjehemmets inre liv”, när en vanlig familj blir en särskild sorts familj.

Höjer (2001, 30.) refererar till en undersökning av Eastman, som framhåller ett antal faktorer av betydelse för hur familjehemsföräldrar lyckas med sitt uppdrag. Dessa faktorer är: att ha en god relation till socialsekreteraren, framförallt i början av placeringen, att familjehemsföräldrarnas relation till barnet påverkar utfallet av vården, att familjehemsföräldrar som kunde tolerera attityder och värderingar som var olika deras egna hade större chans att lyckas och att det var positivt om familjehemmet klarade av att hantera osäkerhet. Ytterligare faktorer är att kunna ”dela sig” mellan den egna familjen, barnet och socialsekreterarna, att ha en öppen attityd i förhållande till den

egna familjen, att ha kunskap om sig själv och sina egna reaktioner, att ha förmåga att sätta barnets behov före sina egna och att verka utifrån ett barnperspektiv, samt att ha en positiv attityd till barnets biologiska föräldrar (Höjer 2001. 221). Lindén (1988. 153.) beskriver i boken "Byta föräldrar" att fosterförälder uppdraget är en svår och känslomässigt komplicerad roll och att man som fosterförälder får veta att barnet inte skall stanna för gott, men att det är svårt att förutsäga hur lång vistelsen blir. Linden menar att detta rymmer en psykologisk motstridig mening, å ena sidan ska familjehemmet ta upp barnet i sin familjegemenskap och ge värme och kärlek, å andra sidan ska familjehemmet älska barnet "lagom" så att skilsmässan längre fram inte blir för svår för barnet eller familjehemmet.

Vidare menar Linden att det ligger nära till hands att fosterföräldrar håller tillbaka sig själva känslomässigt för att inte överskrida sin förmodade roll som fosterföräldrar och för att inte överta barnet från den biologiska föräldern, som de instruerats att hålla sin dörr öppen för. Linden menar att det här speciellt kan gälla fosterföräldrar till lite större barn. Till stora delar går man alltså in känslomässigt oförberedd i rollen som fosterförälder.

Landfors har i sitt examensarbete "Förälder på uppdrag av samhället" (2006) gjort en kvalitativ studie av hur familjehemsföräldrarna skildrar sitt uppdrag, hur förutsättningarna för familjelivet påverkas och deras roll som primär vårdgivare. Enligt Landfors beskriver familjehemsföräldrar sitt uppdrag utifrån förhållandet till det placerade barnet. Detta innebär att vara tillgänglig för barnet, att stå ut med att gränser testas och kunna vara ett stöd då barnet periodvis inte mår så bra. Samtliga deltagare i studien beskriver att problem i kontakten med de biologiska föräldrarna kan vara en svårighet, eftersom den är en stor del i uppdraget. Kontakten är viktig för barnet, men är tids - och energikrävande för familjehemsföräldrarna. Utifrån systemteori tolkas resultaten som att de biologiska föräldrarna har stor inverkan på familjehemmet. Familjehemsföräldrarna har ett behov av att finna en strategi för hur dessa system ska förhålla sig till varandra, bland annat för att kunna hantera den maktlöshet som många av familjehemsföräldrarna kan uppleva i relationen till de biologiska föräldrarna.

4.2 Familjehemmet och biologfamiljen

Tidigare har det främst forskats om barns upplevelse av familjehemsplaceringen, vilket har gjort att andra personer som har varit inblandade har glömts bort, däribland familjehemsföräldrarna och biologiska föräldrar.

I Höjers avhandling (2001. 169-184.) framgår att det är svårt att se några tydliga mönster beträffande vad som främjar en god kontakt och vad som gör att kontakten blir mindre god mellan biologfamiljen och fosterfamiljen. Det som främjar goda kontakter och samarbetet uppges vara att fosterföräldrarna kombinerar en respektfull och accepterande inställning med att vara tydliga med vad de tycker och vad de förväntar sig av biologföräldrarna, samt att biologiska föräldrarna accepterar placering av barnet, och har en positiv inställning till placeringen, Höjer hänvisar till Anderssons forskning 1998 "Föräldrakontakt och familjetillhörighet ur fosterbarns perspektiv" som visat att om föräldrarna har en positiv inställning och godkänner att barnen bor i fosterhemmet, får detta en stor betydelse för barnet. De slipper då leva i en ständig pågående lojalitetskonflikt, där de måste vara lojala mot både föräldrar och fosterföräldrar.

Samma studie av Höjer visar att missbruk hos föräldrarna är något som försvårar kontakten, då föräldrarna är inne i en period av missbruk väljer de att hålla sig borta, de hör inte av sig till barnen och missar uppgjord planering av besök. Upprepade besvikelser kan skapa en misstro mot biologföräldrarna vilket påverkar kontakten på ett negativt sätt. Höjer redovisar i sin studie att kontakten mellan fosterbarn och deras föräldrar kan vara en källa till stora problem. I enkätundersökningen framgår fosterföräldrarnas kritiska kommentarer om fosterbarnens kontakt med föräldrarna. Kritiken som bland annat framkom kan sammanfattas till att socialsekreterare upplevdes ibland som mesiga, familjehemmen kände sig "överkörda vid beslut, svårt att få biologföräldrar att förstå barnet situation och att barnet inte alltid sätts i centrum kontra föräldrarna av socialtjänsten.

Av dessa kommentarer drar Höjer slutsatsen att kontakten mellan fosterbarnet och dess nätverk kan upplevas problematiskt och att fosterföräldrarna anser att föräldrarnas behov prioriteras före barnens.

4.3Handledning och familjehemmet

Socialnämnden ska i fråga om de barn som avses i 6 § - medverka till att de får god vård och fostran och i övrigt gynnsamma uppväxtförhållanden verka för att de får

lämplig utbildning – lämna vårdnadshavarna och dem som vårdar sådana barn råd, stöd och annan hjälp de behöver.” SoL 6 kap. 7§

Med lagen som stöd menar Linden (1988. 157.) att fosterföräldrar har rätt till att få utbildning i fosterföräldrarollen, få kunskap om så mycket som möjligt om barnets tidigare livshistoria och behov, kunskap om syfte med placeringen, lära känna den biologiska föräldern före placering samt att få genomarbetad inskolning av barnet och kontinuerlig handledning i form av personliga kontakter med den socialsekreterare som placerat barnet

Det Linden menar är att man inte vet vad man ger sig in på när man blir fosterförälder. (Linden 1988, 159.) hänvisar till de rapporter som Dahl m fl. gjort, som visar på att fosterföräldrarna värjer sig mot påfallande dystra och mörka inslag. Under hela den tid som de gått och funderat på om de skall bli fosterföräldrar, har bilder successivt växt fram inom dem – förväntningar, förhoppningar, föreställningar av olika slag. Slutsumman har slutat på positiva förväntningar, annars hade man inte fattat de beslut man till sist gjorde. Till stora delar går man alltså in känslomässigt oförberedd i rollen som fosterförälder.

Linden menar att man skulle komma en god bit på väg genom att blivande fosterföräldrar genomgår en utbildning, där de förutom att träffa varandra och sin handledare också träffar erfarna fosterföräldrar. Linden menar vidare att eftersom sociala myndighetens ansvar för det omhändertagna barnet är så stort bör detta också markeras på så sätt att fosterföräldrarna ska ges utbildning som introduktion, likaså anser hon att fosterföräldrarna kontinuerligt ska ges handledning och stöd i sitt arbete och inte ha möjligheten att välja bort denna ömsesidiga skyldighet.

I en artikel i tidsskriften Socionomen (2002:3) skriver Kerstin Bänkestad, leg. psykolog och leg. psykoterapeut vid PBU-mottagningen i Luleå, att förutom att få en ny familjemedlem, som ofta har en omfattande och allvarlig problematik, ska fosterföräldrar samarbeta med socialtjänsten samt med de biologiska föräldrarna och aktivt arbeta för att barnets kontakt med dem upprätthålls. Hela familjens liv kommer att beröras av fosterbarnets tidigare erfarenheter. Barnen är ofta mycket krävande och deras reaktioner kan tyckas obegripliga. Bänkestad menar att det för fosterfamiljen och fosterbarnet finns också en ständig ovisshet kring placeringens varaktighet.

Fosterföräldrar kan behöva egna samtal eller handledning för att med mindre personligt ”slitage” kunna bära och hantera de projiceringar de utsätts för av fosterbarnet och dess familj. I Bånkestads undersökning var fosterföräldrarna oftast mycket motiverade till kontakt med PBU och hade behov av att få reflektera över barnen och sin relation till dem. De hade många frågor kring barnens ofta svårförståeliga problematik och om hur man kan bemöta och förhålla sig till dem.

Relationen till barnen var ibland påfrestande med känslor av vanmakt och djup besvikelse över att inte få känslomässig kontakt eller inte tycka sig se någon utveckling. Fosterföräldrarna var ofta engagerade och inkännande, samtidigt som barnens omfattande problematik och ibland tilltagande symtom, kunde upplevas som personliga misslyckanden för familjehemmet. De behövde hjälp med realistiska förväntningar på barnets utveckling samt få stöd och bekräftelse i det ofta tålamodsprövande arbetet med barnen. Både fosterföräldrarnas och fosterbarnens relation till de biologiska föräldrarna var ett vanligt samtalsämne. Bånkestad skriver att det kan vara svårt för fosterföräldrar att hantera de känslor som väcks hos dem när de biologiska föräldrarnas egna behov prioriteras framför barnens. Bånkestads erfarenhet i arbetet med familjehemsplaceringar är att det under samtalen med familjehemmet är viktigt att även uppmärksamma de biologiska barnen, en grupp som hon menar ofta påtar sig ett stort ansvar och vars behov i perioder får stå tillbaka på grund av fosterbarnet. I Bånkestads studie gjordes en psykologbedömning. Förutom att ge ökad förståelse för barnets ofta komplexa och multifaktoriella problematik, kom bedömningen även att få en behandlande effekt.

För de flesta fosterbarn finns en osäkerhet kring placeringens varaktighet. Bånkestad med hänvisning till Hunters forskning menar att barnen inte ska förvägras behandling i väntan på en mer stabil situation eftersom ”tillfälliga”placeringar ofta blir fleråriga. Genom att avvakta förmedlar man till barnet att dess nuvarande situation inte räknas. I dessa lägen kan krisinterventioner eller kortare terapier vara användbara. Terapi behöver de barn som fastnat i en försvarsstrategi, som en gång var nödvändig, men som nu hindrar fortsatt utveckling. Bånkestad menar att om en terapeut lyckas bygga upp en pålitlig och trygg relation med ett barn, får barnet en ny och mer positiv erfarenhet, som leder till att den inre världen inte längre enbart befolkas av opålitliga, hotfulla och förföljande objekt. Eftersom en ny anknytning underlättar andra, vågar barnet knyta an till sina fosterföräldrar på ett djupare plan och därigenom kan ta till sig det stöd som erbjuds.

Bånkestad beskriver att det ofta var ett svårt och långvarigt arbete att bygga upp en kontakt i hennes undersökningsgrupp, men i den mån hon lyckades, skedde ett viktigt förändringsarbete. Förutom att påbörja den individuella kontakten tidigare, ansåg flera familjehem att den borde ha varit tätare, minst två gånger per vecka, för att öka intensiteten i relationen. Barnen hade ofta en mycket begränsad förmåga att uttrycka sig genom lek, teckningar och ord, varför terapeutens roll ofta blev att utveckla barnets uttrycksförmåga. Ofta ställdes stora krav på familjehemmets härbärgerande förmåga, både som mottagare och gränssättare.Handledning kan leda till ett ökat engagemang i barnens inre värld. Effekten av att anställa en barnpsykoterapeutisk konsult inom socialtjänsten blev att sammanbrotten minskade och upptagningsområdet hamnade bland de bästa i landet beträffande placeringarnas varaktighet. I samma studie av Bånkestad refererar hon till en studie av Quinton med flera, som anser att det behövs mer terapeutiskt arbete med barnen och mer utbildning och handledning till socialarbetarna samt att man använder sig av professionell hjälp från andra verksamheter. Man fann att mer förberedelsearbete skulle ha behövts för den mottagande familjen, inte minst för de blivande syskonen och att de nya föräldrarna behöver ett intensivare och mer kontinuerligt stöd för att möta den utmaning det innebär att ta hand om fosterbarn.

4.4 Relationer inom fosterbarnsvård

En studie gjord av Andersson (1998. 175-186.) angående barn placerade i familjehem, har Andersson intervjuat 32 familjehemsplacerade barn och deras familjehemsföräldrar i syftet att få en bild av fosterbarnens relation till biologfamiljen respektive fosterfamiljen. Likaså har Andersson i samma studie undersökt hur fosterföräldrarna ser på relationen till biologfamiljen samt samarbetet och relationen till socialtjänsten. Kari Killen (1991. 502-510.) är en annan forskare som har studerat relationens betydelse för lyckade familjehemsplaceringar, forskningen som Killen har gjort vilar på väl förankrade källor inom barnavårdsforskning såsom Caplan, Kadushin, Bronfenbrenner, Bowlby och faktiskt också på en del svenska forskare, b.la. Gunvor Anderssons studier inom barnavården i Sverige.

I studien kom Andersson (1998) fram till att den dominerande orsaken (två tredjedelar av de intervjuade barnen) till att de intervjuade barnen placerats i fosterhem berodde på föräldrarnas drogmissbruk. För två av barnen berodde placeringen på biologföräldrars

psykiska sjukdom och de resterande två barnen, berodde det på biologföräldrarnas förståndshandikapp. Det framgick av studien att samtliga barn såg deras fosterföräldrar som deras "riktiga" "mamma" och "pappa" framför de biologiska föräldrarna. Även fast fosterbarnen var fullt medveten om att de var fosterhemsplacerade så framkom att flertalet av barnen refererar till fosterfamiljen som deras "familj" och de använde inte ordet "fosterbarn" när de refererade till dem själva, istället var de "vanliga" barn som levde i en "vanlig" familj. Vidare framkom att barnen kallade sina biologiska föräldrar vid deras förnamn, förutom två av barnen som kallade deras fostermamma för "mamma" och deras biologiska mamma för "mamma Birgitta" för att skilja mammorna åt.

I intervjuerna fick barnen göra en lista på vilka relationer och människor som de sågs som viktigast och närmast för dem. Fosterbarnen rankade sina fosterföräldrar som de mest viktigaste och närmaste personer på listan. Mer än hälften av barnen inkluderade inte alls sina biologföräldrar på listan av viktiga personer, två av barnen placerade sina biologföräldrar sist på listan.

Anderssons studie (Andersson, 1998) över fosterfamiljens relationer till biologiska familjen och socialtjänsten visar att flertalet av de fosterföräldrar som intervjuats upplevde i början av uppdraget att det var mycket tufft i början i mötet med biologfamiljerna, det uppstod många hotfulla situationer speciellt från barnens fäder. Samtliga fosterföräldrar uttryckte nytta med att ha tillfredställande kontakt med biologfamiljen, speciellt med mamma och mormor till barnen. Fosterföräldrarna menade att, om biologföräldrarna känner sig tillfredställd med placeringen och fosterfamiljen så sparar det en massa "trubbel". Fosterföräldrarna tror att om biologfamiljen känner sig tillfredställd med barnets fosterföräldrar och kommer bra överens med dem, så främjar det barnet på det sättet att barnet får tillåtelse att "tillhöra" fosterfamiljen.

I samma studie av Andersson framkom att de flesta av fosterfamiljerna (alla förutom två av dem) hade ett litet förtroende för socialtjänsten och upplevde att socialsekreteraren ofta var dåligt insatt i ärendet. Några av familjehemmen upplevde att personalomsättningen av socialsekreterarna var så hög så att den enskilda socialsekreteraren inte kände till ärendet och kände inte barnet eller familjen heller speciellt väl. Nya socialsekreterare som var okända i ärendet kunde ha orealistiska

ambitioner eller förväntningar för rehabiliteringen av den biologiska föräldern. En del av fosterfamiljerna ansåg och var missnöjda med att socialsekreterarens besök var alltför sällan, endast en eller två gånger per år, och fosterföräldrarna saknade kontinuerlig kontakt och återkoppling, även om uppdraget som fosterhem går bra så behöver fosterföräldrarna stöd och uppskattning. De flesta av fosterföräldrarna tyckte att socialsekreteraren i allmänhet har en dålig kontroll över fosterbarnsvården.

Kari Killen (1991, 501, 502, 507.) skriver med hänvisning till Stone & Stones undersökning att kriterierna för lyckad familjehemsplacering är att socialarbetarnas investering av tid i samarbetet med familjehemsföräldrarna var den variabel som var starkast förbunden med en lyckad placering. Kari Killen skriver vidare att familjehemsföräldrar har behov av att bli bemötta och de behöver stöd och hjälp i inledningsfasen av placeringen men att det efterhand också blev en resurs för socialtjänsten.

I en annan studie som handlar om relationen mellan biologfamiljen, socialtjänsten och familjehemmet "Leva med andras barn" (Sandström, Gustavsson & Gustavsson, 1991) visar intervjuer med familjehem att de flesta intervjuade tycker att det är viktigt att socialarbetaren och familjehemmet fungerar tillsammans. Ett av fem familjehem ansåg att socialtjänsten måste delvis ändra sitt sätt att arbeta för att få fler familjehem att ställa upp som fosterföräldrar, bland annat måste socialsekreteraren stötta familjehemmet bättre och vara lättare att nå. Ett annat exempel är att socialtjänsten borde ordna ett större samarbete mellan familjehemmen, så att mer erfarna familjehem kan stötta dem som är nya (Sandström, Gustavsson & Gustavsson, 1991. 97.).

5 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

Syftet med den här studien är att undersöka ett familjehems upplevelser och erfarenheter av stöd och handledning i uppdraget som familjehem. Ur ett familjehemsperspektiv vill jag beskriva huruvida stödet från socialtjänsten och relationen till biologfamiljen kan inverka på uppgiften att vara kompletterande förälder. Detta utmynnar i de frågeställningar som följer:

- Hur upplever familjehemmet att stödet och handledningen från socialtjänsten fungerar utifrån uppdraget?

- Hur samarbetet/relationen mellan socialtjänst, familjehem och biologfamiljen inverkar på uppdraget som familjehem?

5.1 Avgränsningar i studien

Jag har valt att avgränsa mig till att studera familjehemmets upplevelser och erfarenheter av stöd och handledning från socialtjänsten samt hur relationen till biologfamiljen och socialtjänsten inverkar på uppdraget som kompletterande förälder. Jag undersöker inte socialförvaltningens eller biologfamiljens upplevelser och erfarenheter. Det hade varit betydelsefullt att även studera den gruppens upplevelser av familjehemsplaceringar, men på grund av tidsbrist och ekonomiska skäl blir det en allt för omfattande studie. Av den anledningen har jag även valt att begränsa mig till att intervjua tre familjehem.

Jag har även valt att begränsa mig till svenska förhållanden och därav ligger min fokus på svensk forskning inom detta ämne. Anledningen till detta är att lagstiftningen varierar från land till land vilket gör att upplevelsen från familjehemmen kan variera. Vidare så sker familjehemsplaceringar med stöd av Socialtjänstlagen. *Socialtjänstlagen (2001,453.) (SoL) 6 kap. 1 §, stycke 1 och 2 behandlar socialnämndens ansvar vad gäller den som behöver vårdas utanför det egna hemmet.*

5.2 Min egen förförståelse av familjehem

Jag och min familj har haft uppdrag som familjehem under de senaste 10 åren. Min förförståelse för ämnet bör därmed vara stor. Jag har erfarenhet av min egen upplevelse när det gäller konflikter med den placerade ungdomen. För mig är det känslomässigt påfrestande att vara familjehem, för som familjehem ska du inte bara ha en föräldraroll, du ska i många fall också ha en roll som behandlare. Mellan dessa två roller kan de uppstå konflikter. Att ta emot barn för stadigvarande boende är en känslomässig berg och dalbana, framförallt i början av en placering. Erfarenheten av stöd och support från familjehemshandläggaren i våra uppdrag vill jag beskriva som bristfällig, återkopplingen är dålig och det förväntas att du ska klara dig på egen hand. Uppstår det problem med den placerade får jag känslan av att det bagatelliseras och ignoreras. Det har faktiskt gått så långt så att vi har sagt upp avtalet och avslutat placeringen. Först då ”vaknar” handläggaren. Det är inte bra att det ska behöva gå så långt innan man får hjälp. Skadan har i det läget blivit stor både för den placerade och för familjehemmet.

Jag vet också att man ganska länge i uppdraget distanserar sig till barnet, eftersom man inte vet om barnet kommer stanna kvar. Jag tror det är en självbevarelsedrift för att inte saknaden av barnet ska bli så hjärtslitande i de fall barnet ska placeras tillbaka till föräldrarna. Att känslomässigt knyta an till barnet har för mig varit lättare om barnet har varit mindre, jag tror att kärleken blir mer villkorslöst när du tar hand om ett mindre barn.

Min erfarenhet när det gäller tonåring placeringar är att du som familjehem och individ får ta mycket stryk känslomässigt, kanske det är därför det är lättare att knyta an till ett mindre barn. Jag har också en upplevelse av att omgivningen och enskilda människor i samhället har förutfattade meningar om familjehemsplacerade barn och familjehem. Uppfattningar om ”det är bara för pengarna, eller ”han eller hon är fosterbarn, därför är de ouppfostrade, eller därför slåss de”. Jag har också nu genom mitt arbete på barn och familjeenheten fått erfarenheten att möta familjehem och deras frågeställningar. Min uppfattning är att familjehemmen har en låg prioritering i socialsekreterarens arbetsuppgifter, inte för att man medvetet inte vill stödja, handleda, följa upp och framförallt återkoppla. Snarare har det i mitt eget fall att göra med den arbetsbelastning som finns på socialsekreteraren. Det handlar hela tiden om att prioritera ärenden och att ha barnperspektivet främst. Detta innebär att familjehemmen får låg prioritet i förhållande till barn som riskerar att fara illa. I praktiken innebär det att familjehemmen kan få vänta med återkoppling, stöd och handledning.

6 METOD

Inom forskningen finns det två vetenskapliga huvudinriktningar, hermeneutik och positivism. Positivismen har sitt ursprung i naturvetenskapen och har en kvantitativ inriktning. Huvudregel för positivismen är att sanningen hittas genom att följa en metod eller allmänna metodregler som i stort sätt är oberoende av undersökningens innehåll och sammanhang. Varje inflytande från forskarens sida bör elimineras eller minimeras. Hermeneutiken har en kvalitativ inriktning och bygger på intresset att öka förståelsen kring en företeelse (Kvale, 1997. 62). Inom vetenskapsteorin har förförståelsen ett central begrepp. Enligt hermeneutiken innebär det att vi inte är neutrala då vi bildar oss en uppfattning om något, utan vi har oundvikligen en förutfattad mening kring det vi står inför. Hermeneutiken är det förhållningssätt som jag inspirerats av inför studien. Allt vi upplever, ser och hör bygger på en förförståelse. För att upprätthålla

vetenskapligheten är det viktigt att vara medveten om sin egen förförståelse innan man börjar datainsamlingen och tolkningen av materialet. Det är också viktigt att man som forskare är medveten om de socialt grundade fördomarna som kan vara av olika slag. Fördomar som präglas av de värderingar man själv har och sådana som finns i den miljö som man lever i. Om det ska bli ett bra möte, måste man kritiskt pröva sina egna uppfattningar (Holme & Solvang, 1997. 105.).

Enligt Holme & Solvang (1997. 76.) bör valet av undersökningsmetod styras av vad som är att uppskatta som lämpligast utifrån studiens syfte och frågeställningar. Syftet med denna studie är att undersöka familjehemmets upplevelser och erfarenheter av stöd och handledning från socialtjänsten samt hur relationen till biologfamiljen och socialtjänsten inverkar på uppdraget som kompletterande förälder. För mig kändes det mest det lämpligt att tillämpa en kvalitativ undersökningsmetod som ger respondenterna möjlighet att formulera egna synpunkter och uppfattningar som de anser vara av betydelse (Bryman, 2002. 272). Att forskaren får tillgång till informanternas subjektiva beskrivningar gör det möjligt för denne att se på situationen utifrån den enskildes perspektiv vilket i sin tur kan leda till en bättre och djupare förståelse för det studerade fenomenet. Att ha en studie som har en fenomenologisk ansats refererar till att man undersöker människors upplevelser. (Holme & Solvang 1997. 92.).

6.1 Forsknings material

För att studiens urval skulle bli brett som möjligt strävade jag efter att finna erfarna familjehem, samt att både manliga och kvinnliga intervjupersoner skulle delta i intervjun. Innebörden av erfarna familjehem betyder för mig att familjehemmen skulle ha haft uppdrag som familjehem mer än fem år. Detta för att de skulle ha fått upplevelser och haft tid att reflekterat över sitt kompletterande föräldraskap. Eftersom jag själv har uppdrag som familjehem var det relativt lätt för mig att veta var jag skulle finna familjehem att intervjua. Jag kände att det var angeläget för mig att hitta familjehem som jag inte har någon anknytning till eller närmare information om. Detta för att sträva efter objektivitet och för att familjehemmen ska känna sig bekväma i intervjusituationen. Första kontakten jag tog var med en familjehemssekreterare i en kommun i Norrbotten. Hon hjälpte till med urvalet av två familjer genom att hon gick ut med en intresseförfrågan hos kommunens arvoderade familjehem. Intresseförfrågan genererade i två familjehem som var intresserade. Genom familjehemssekreteraren fick

jag namn, telefon och adress uppgifter till de två familjehemmen. Det tredje familjehemmet fick jag kontakt med genom en bekant till mig som var bekant med familjehemmet. Min bekant ringde familjehemmet som var positiv till intervju. Mina intervjupersoner består av 3 kvinnor och 2 män mellan åldrarna 43 och 55 år och som har haft familjehemsuppdrag mellan 10 och 21 år.

I mitt resultat kommer jag att ge en närmare beskrivning av familjerna samt ge dem fingerade namn, för att skydda deras identitet.

6.2 Litteraturanskaffning

Enligt Bryman (2002. 99.) Har kvalitativa forskare en benägenhet att stödja metoder och angreppssätt som innebär att man väver samman teori med empiriska studier. Skisseringen av teoretiska idéer betraktas vanligen som en fas som snarare äger rum i slutet av fältarbetet än innan det. Att specificera teorin i förväg brukar vara något man undviker på grund av risken att dra för snabba slutsatser eller skapa en felaktig förhandsbild av de frågor som ska studeras. Man menar också att det finns en fara i att de teoretiska begreppen i alltför stor utsträckning avviker från vad aktörerna i en viss social miljö tycker och tänker. En hermeneutisk studie är inte den viktigaste frågan den om vi kan använda teorier eller ens vilka teorier som kan användas som hjälp i tolkningsarbetet. Istället bör vi fråga oss hur vi kan använda teorier. Flera teoretiska konstruktioner används i predicerande (förutsägande) syfte. Detta är förstås inte lämpligt i en hermeneutisk studie. Här används tidigare forskning och min egen förståelse som lampor för att belysa en ny möjlig förståelse av data. Ett viktigt observandum är att det är innebörden i data som ska ligga till grund för studiens resultat. Tidigare forskning och egen förståelse får inte ta överhanden, och tolkningar som stämmer alltför väl med en tidigare referens bör väcka vår misstänksamhet. Det kan nämligen hända att referensen döljer det som data har att säga. Av samma skäl är det viktigt att använda källor så sent som möjligt i studien. (Nyström Maria, 2002. *Hermeneutik* 08-11-22. <http://infovoice.se/fou>)

Vid litteraturanskaffningen inför studien har flera tillvägagångssätt tillämpats. Till att börja med valde jag att studera källförteckningar från tidigare genomförda studier inom området familjehemsvård, något som anses lämpligt av Ejvegård (2003. 45.). Härigenom fick jag kännedom om Andersson (1984, 1988,1990, 1995, 1999,2001), Höjers (2001) och Vinterheds (1985), Vinnerljung (1996) och Linden (1988) studier

och efter närmare granskning av dessa bedömdes de vara relevanta även för denna studie. På samma sätt återfanns vissa av de offentliga rapporter av Riksdagens revisorer och socialstyrelsen. Jag har sökt igenom Luleå Tekniska universitetsbiblioteks hemsida främst via Luleå universitets bibliotekskatalog Lucia men också via Luleå Tekniska universitets länkade databaser Sociological Abstract (SCA), Psyc INFO och EBSCO. Då jag har sökt i databaserna har jag sökt på sökorden familjehem, nätverk, relationer, fosterbarn och familjearbete dessa sökord enskilt eller i kombination. De artiklar som återfanns i databaserna, som jag ansåg passa och var i fulltext har jag valt att själv skriva ut, de artiklar som endast fanns som abstract har jag fått hjälp med att få utskrivna i fulltext av min dotter Jenny som studerar vid lärosätet, hon har även gett mig tillgång till ovan nämnda databaser eftersom dessa kräver att du är student vid LTU och har ett lösenord. Den boklitteratur som jag har funnit relevant till denna studie har jag lånat via Luleå Universitets bibliotek samt Kalix Stadsbibliotek. Jag har även kontaktat familjehemsföreningar och Sposit (psykosocialt forum för familjehemsvård) för att få tips på användbar litteratur, från Sposit fick jag tips om Höjers studie 2001. För allmän information om ämnet har jag även sökt på Internet via allmänna sökmotorer.

6.3 Datainsamlingsmetod

I min studie är det mest lämpligt att använda intervjuer som metod för att samla in data, eftersom detta är den insamlingsform där forskarens grad av styrning är lägst. Syftet med intervjun är, enligt Holme & Solvang (1997: 101.), att uppnå en förhållandevis vardaglig samtalssituation där respondenten ges utrymme att påverka samtals utveckling. Samtalet bör inte få en påskyndande karaktär och det krävs därför att forskaren har en god inlevelseförmåga och förmår att följa upp den intervjuades berättelser och beskrivningar. Därtill måste forskaren ge akt även på och notera vad som inte sägs. Även för respondenten kan intervjusituationen vara krävande eftersom denne, förutom att redogöra för sina synpunkter och uppfattningar, också kommer ombes att argumentera för dessa. Det finns i huvudsak två sätt att gripa sig an kvalitativa intervjuer; ett helt *ostrukturerat* tillvägagångssätt innebär att forskaren i princip låter den intervjuade associera fritt utifrån enstaka frågor, medan ett *semistrukturerat* tillvägagångssätt innebär att forskaren har en intervjuguide med frågor som skall beröras under intervjun. Intervjuprocessen blir dock flexibel oavsett vilket tillvägagångssätt som väljs, eftersom tonvikten ligger på hur respondenterna tolkar och uppfattar frågorna (Bryman 2002, 301.)

Den metod som jag har valt till studien kommer att ha en hermeneutisk forskningsprocess och intervjun har utgått från en intervjuguide med förhållandevis specifika teman (bilaga 1) kopplade till syftet och frågeställningen, dvs. ett semistrukturerat tillvägagångssätt. Med denna intervjuguide som följer en viss struktur är det lättare att göra en jämförelse mellan de olika intervjuerna och det underlättar även vid analysen. Jag har också valt att testa frågeställningarna på en respondent som har erfarenhet och kunskap av att ha uppdrag som familjehem. Det har jag gjort för att se om min frågeställning var förståelig. Provintervjun ledde till att jag ändrade en aning i min frågeställning

6.4 Genomförande

Den första kontakten med intervjupersonerna tog jag via telefon och i samråd med intervjupersonerna skickade jag ut intervjuguiden och forskningsplanen via mail. Detta för att intervjupersonerna skulle känna sig trygga med vad det är för frågor som kommer att bearbetas. Det fick själva bestämma var intervjun skulle ske. Jag gjorde detta eftersom det är viktigt att intervjupersonerna känner sig trygga med den plats där de ska samtala i (Kvale, 1997.118.). Samtliga intervjuer utfördes i respektive familjehem förutom i ett, där utfördes intervjun via telefon eftersom familjehemmet finns i södra Sverige. Innan intervjun fick intervjupersonerna skriva under en intervjuinbjudan där jag informerade om frivilligheten, sekretessen, konfidentialiteten och om hur materialet kommer att förstöras efter avslutad intervju (bilaga 2). De tre intervjuerna varade mellan 34 och 53 minuter. Samtliga intervjuer bandades och jag förde även minnesanteckningar.

6.5 Sammanställning och bearbetning av materialet

Efter intervjuerna transkriberade jag det bandade materialet. Tillsammans med två kollegor diskuterade och reflekterade vi över vad som var de betydelsefulla i empirin och jag arbetade på så sätt fram det slutliga materialet. När jag sedan studerade intervjumaterialet fann jag att vissa teman var återkommande. För att begränsa studien valde jag ut tre teman att bygga min empiri på.

På liknande sätt har jag bearbetat analysen. Jag analyserade mitt empiriska resultat och kopplade samman det med tidigare forskning och min egen förförståelse. Det vill säga en innehålls analys på det insamlade materialet och kan liknas av den som Bryman (2002, 377.) kallar grounded theory där det viktigaste är att koda data som man samlat in. Syftet är på ett enkelt sätt klara av att *"etikettera, åtskilja, sammanställa och organisera data"*.

6.6 Etisk reflektion

Jag informerade intervjupersonerna om syftet och berättade för dem vad informerat samtycke innebär. Innan jag gjorde intervjuerna funderade jag kring hur jag skulle ställa frågorna och vad det var jag ville ta reda på. Jag ansåg att det var mycket viktigt att jag var inlyssnande och respekterade intervjupersonerna. När intervjuerna var klara och materialet var transkriberat raderade jag ljudupptagen för att skydda konfidentialiteten (Kvale, 1997. 107.)

6.7 Validitet, reliabilitet

Det finns svårigheter med att bevisa validiteten vid den typen av studie som jag har utfört. Tveksamheten ligger i avsaknaden av teoretiska idéer att utgå ifrån - det finns alltså inga färdiga svar att spegla mot. Men jag menar att en annan väg till att uppnå validitet är att under arbetets gång hela tiden granska processen. Redan under arbetet med intervjuerna tyckte jag att det var viktigt att hålla samtalet på rätt spår och utreda om informanterna verkligen svarade på mina frågor? Att inneha en god reliabilitet – att mätinstrumentet är tillförlitligt – är mycket viktigt, men precis som validitet är det svårt att bestämma dess användning till en undersökande skildring. Min metod har fokuserat på klarhet, då jag varit konkret med min arbetsgång och mitt tillvägagångssätt. Jag har också insett att det är intervjuer som gjorts med riktiga människor och ansikte mot ansikte – själva mötet måste också räknas som en påverkansfaktor till resultatet. Jag har själv erfarenhet av uppdrag som familjehem vilket också kan räknas vara en påverkansfaktor till resultatet. Jag har presenterat fem separata individers upplevelser av att ha ett uppdrag som familjehem och hur deras relation till den biologiska familjen och socialtjänsten påverkar uppdraget som kompletterande förälder samt hur familjehemmet upplever stödet från socialtjänsten. Därmed anser jag att de resultat jag fått fram

verkligen gäller för de människor jag har uttalat mig om, det vill säga att min undersökning innehar god representativitet då detta antal är lagom i relation till den omfattning min studie har. Naturligtvis ser jag även tveksamheten i att bara använda tre familjehem då det finns så många familjehem runt om i Sverige, men ingen familj ser likadan ut, vilket skulle innebära att jag skulle samtala med alla svenska familjehem – och den omfattningen är inte möjlig för den aktuella studien.

Innan jag påbörjade studien så satte jag mig inte in i den tidigare litteraturen för att det finns stora motsättningar inom forskarvärlden angående att sätta sig in i en företeelse innan undersökningen påbörjas. Vissa menar att det är mycket viktigt att ha förkunskaper, men också att kunna sätta dem ”inom parentes” vid undersökningens början. Jag tror det är svårt för vilken forskare som helst att helt undvika att gå in i en studie utan förutfattade meningar. Någon tanke eller känsla har ju onekligen inspirerat till önskan om att studera en given företeelse.

7 RESULTAT

I den här delen av studien kommer jag att presentera mitt resultat och min analys av intervjuerna med familjehemmen. Med hjälp av tre kategoriindelningar redovisar jag det resultat som jag kommit fram till från intervjumaterialet. Analysen kommer därefter att presenteras under varje avsnitt med hjälp av resultatet.

Nedan följer också en presentation av familjehemmen om hur jag kommer att benämna dem (samtliga namn är fingerade), hur deras familjesammansättning ser ut, antalet år som de haft familjehemsuppdrag samt antalet placerade barn under uppdragstiden.

Anna och Janne

Familjen nr 1 lever i en medelstor kommun i södra Sverige. I familjen finns förutom familjehemsföräldrarna, ”Anna” och ”Janne”, fyra barn varav två är familjens biologiska barn och två är placerade barn. ”Anna” arbetar som speciallärare i en klass för begåvningshandikappade barn och ”Janne” arbetar som elevassistent i samma skola som ”Anna”. Familjen har haft uppdrag sedan 1989. Från och med 1996 har familjen haft placerade barn utan uppehåll. Sammanlagt har familjen haft fem placerade barn. I intervjun av familjen är det endast familjehemsmamman som har deltagit.

Siv och Kalle

Familj nummer 2 lever i en medelstor kommun i Norrbotten. I familjen finns förutom familjehemsföräldrarna ”Siv” och ”Kalle” ett placerat barn och ett barn som är på väg att flytta in under kommande vecka. ”Siv” och ”Kalle” har ett biologiskt barn som är vuxen och har egen familj. ”Siv” arbetar i ett storkök och ”Kalle” är för tillfället arbetssökande. Familjen har haft uppdrag sedan 1988 och sammanlagt har familjen haft 70 barn placerade. I intervjun har båda familjehemsföräldrarna deltagit.

Patrik och Karin

Familj nummer 3 lever i en mindre norrbottens kommun. I familjen finns förutom familjehemsföräldrarna ”Patrik” och ”Karin” två placerade barn. Familjen har två biologiska barn som är vuxna och har egen familj. ”Karin” arbetar som personlig assistent och ”Patrik” arbetar som rörläggare. Familjen har haft uppdrag som familjehem sedan år 2000. Familjen har sammanlagt haft fem placerade barn.

7.1 Familjehemmets syn på handledning och stödet från Socialtjänsten

Anna beskriver att stöd för henne är att få så mycket information som möjligt om det placerade barnet och om föräldrarna. En väl dokumenterad information om barnet och föräldrarna anser hon är ett stort stöd i början av en placering. Vidare säger Anna att under placeringens gång är det bra om man som familjehem blir bekräftad som familjehem att man får veta om man tänker och gör rätt och att få information från socialsekreteraren om vilket stöd de kan erbjuda familjehemmet. Ett stöd för Anna är också att få veta små detaljer om ursprungsfamiljen, då kan man som familj vara mer förberedd och förutseende. Ett annat stöd som skulle vara bra som familjehem är att få träffa andra familjer som har familjehemsuppdrag, utbildningar och handledning. Anna anser att socialtjänsten skulle kräva av sina uppdragstagare att vara med på dessa aktiviteter samt att familjehemmet skulle vara med i en familjehemsförening.

”Så är ett stöd om man skulle få så mycket information som möjligt”

”Så att, det stödet är just i förskedet innan placering det är ett stöd att få svar på sina frågor informationen ska ges ut under placering”

”Det är bara en sån sekreterare som vi har haft och vi har ändå haft 5 sekreterare och en är det som varit aktiv, och sagt ja ni vet ju, det här har ni rätt till. En har som sagt varit engagerat”.

”Jag ska faktiskt vara ärlig och säga att hade jag varit socialsekreterare inom individ och familjeomsorg så hade jag nog faktiskt krävt att man som familjehem ska delta, vara med i någon form av, alltså det hade varit ett krav att man är med på i varje fall någon kurs att kanske vara engagerad i familjehemsföreningen ”

”jag tror att det ger jätte mycket att träffa människor i samma situation att man kan känna att ibland behöver man bara prata av sig och få stöd och bekräftelse av de som står i samma situation”

Kalle och Siv uttrycker att de ibland har fått för mycket stöd, att socialtjänsten kommer och kollar för ofta. Kalle och Siv kan inte precisera närmare vad stöd betyder för dem. Kalle och Siv tycker att det är viktigt med information om den biologiska familjen för att kunna förbereda sig inför uppdraget. Stödet från socialtjänsten har till stor del berott på vilken socialsekreterare som har ärendet. Uppdraget som familjehem har fungerat bäst när samtliga placerade barn har haft samma socialsekreterare. Förmånen med att ha samma socialsekreterare är att förtroende mellan familjehemmet och socialsekreteraren blivit bättre. Kalle och Siv säger att en god relation mellan socialsekreteraren och familjehemmet beror mycket på personkemin dem emellan. Kalle och Siv tycker att socialsekreterarna skulle ha erbjudit handledning, speciellt i svårare problematik hos barnen eller föräldrarna. Kalle och Siv tror att handledning hade underlättat för dem att möta barnet och på ett bättre sätt klara av att härbärgera sina egna upprivna känslor. Kalle säger att det var bättre när de började som familjehem, då fick de utbildning av socialtjänsten i form av studiecirklar vilket ledde till kontakt med mer erfarna familjehem som kunde erbjuda stöd, hjälp och ge svar på frågor som man har som nyblivet familjehem.

Kalle och Siv säger att ett bra stöd för dem har varit att vara med i en familjehemsförening, där kan man få handledning av dem som själva vet vad det handlar om, det vill säga andra familjehem. Genom föreningen kan också barnet få träffa andra barn som är placerade i familjehem. Siv och Kalle tycker att den ekonomiska ersättningen till familjehemmen skulle ge underlag för pension, a-kassa och

att istället för att bli arvoderad skulle familjehemmen istället få en lön och att det ska klassas som ett arbete. Kalle och Siv tror att det skulle underlätta för socialtjänsten i rekryteringsarbetet av nya familjehem.

”Man skulle ha behövt få utbildning ibland, eftersom det har varit alla möjliga varianter, barnen har behövt olika, barnen har haft olika behov”

”Ibland känns det ju att det har varit svåra fall, dom borde ju ha erbjudit, borde ha erbjudit utbildning”

”När vi började som familjehem så hade vi mycket såna här studiecirkelar och familjeträffar och det var ju jätte bra för då får man ju kontakt med, eftersom vi var nya när vi börja så fick man ju kontakt med de som hade större erfarenhet och man hade ju jätte mycket hjälp”

”Det är lite fel att det inte ger underlag till a-kassan till exempel och att det inte klassas som arbete, det gör nog att det är svårt att få familjer att ställa upp som uppdragstagare”

Familjehem nummer tre uttrycker att stöd för dem är att ha någon som kan fungera som ”bollplank” Att kunna bolla sina åsikter, idéer och eventuell problematik som kan finnas hos den placerade eller i nätverket. Att ha en socialsekreterare som tar till sig, förstår och har möjlighet att leva sig in olika situationer som familjehemmet kan ställas inför. Patrik och Karin säger att det ibland har känts som ”fina ord” från socialsekreterarens sida när det gäller handledning och stöd. När man som familjehem kommer i en kris så tar det alldeles för lång tid innan man får hjälp. Patrik och Karin upplever att det är för byråkratiskt. När väl hjälpen kommer, om den kommer så kan krisen redan vara över eller en destruktiv relation till nätverk och ibland till den placerade kan redan vara svår. Det stöd de kan säga att de har fått, är från deras familjehemssekreterare och då i form av bekräftande samtal. Karin och Patrik tycker att stöd inte behöver vara synonymt med kris. När allt flyter på som i vilken familj som helst så kan en form av stöd vara att socialsekreteraren ringer någon gång för att bara höra hur läget är. Stöd kan också vara enligt Patrik och Karin att ha en utomstående person som inte har en relation till familjehemmet, det kan göra att man som familjehem kan få andra synvinklar och kan få en bredare syn på olika dilemman, bara att få samtala och ventilera olika saker. Det är

lätt att bli ”färgad” om man som familjehem använder varandra eller nära vänner som handledning. Stöd är också att ha så få kontaktpersoner som möjligt från socialtjänsten, då blir det lättare att bygga varaktiga relationer om man känner förtroende för dem som man ska samarbeta med. Familjehemmet anser att socialtjänsten åtminstone borde ställa frågan om familjen vill få handledning eller om man behöver någon annan hjälp, även om man inte som familjehem behöver handledning så kan det kännas bra om frågan ställs, det skapar en bra relation.

Att vara familjehemsförälder är som ett ”vanlig” föräldraskap när allt flyter på som vanligt. Stödet kan däremot behövas vid umgängesplaneringar med nätverket. För att bibehålla en god relation med biologföräldrar och övrig nätverk är det bra om socialtjänsten kan ta på sig huvudansvaret för umgängesplaneringen. Att man inte som familjehem lämnas ensam om det ansvaret, speciellt om nätverk och familjehem inte har samma uppfattning om hur det ska se ut.

”Stöd för mig är att ha någon att bolla sina åsikter, idéer och den eventuella problematik som kan finnas runt det placerade barnet”.

”Många gånger skulle det kunna vara bra att kunna ventilera med en utomstående som inte har anknytning till familjen, släkt och vänner”

”om man pratar med en släkting eller en mamma eller nått liknande så kanske dom tycker som en, du blir färgad fastän du kanske har fel, och det är ju inte bra för nån, speciellt inte för barnet”

”Vi har ju då haft en placering som fick avbrytas, och det är ju en kris, då hade man önskat att dom helst ställt frågan, behöver ni nått, hjälp eller handledning”

”Det är ju när det krisar upp sig sånt som gäller kanske föräldrar till barnen att dom inte uppför sig som de ska med barnen, att de kränker barnen så att de blir ledsna, man tar upp det med socialen och det händer ingenting, det skulle vara bra med en snabbare reaktion från dom”

Av intervjuresultaten kan jag konstatera att information inte är någonting lätt. Förutom att resultatet visar att samtliga tre familjehem upplever att de inte informerats tillräckligt mycket i början av uppdraget vad gäller informationen om barnet och biologföräldrarna, så framkommer en tydlig bild om en otydlig och bristande information från socialsekreteraren. Möjligen innebär inte detta att det är frågan om en bristande information. Istället kan det vara som Lindens studie visar, att fosterföräldrarna värjer sig mot påfallande dystra och mörka inslag, att man inte tar till sig den information som socialsekreteraren faktiskt kanske har gett om barnet och biologföräldern. Vilket innebär att man som familjehem till stora delar går in känslomässigt oförberedd i rollen som fosterförälder. Detta är inte ett resultat som överraskar mig, eftersom jag själv i rollen som familjehem delar samma uppfattning som de familjehem jag har studerat.

Resultaten talar för att det finns en hel del brister i stödet till familjehemmen. Ett resultat som ligger i linje med Lindens (1988) undersökning. Faktum var att bara ett fåtal informanter var nöjda med socialtjänstens engagemang och kunde känna tillit till deras förmåga att arrangera hjälp. Ett resultat som kan tolkas att socialtjänsten inte levt upp till lagens intentioner (Socialtjänstlagen 2001. 453.). I intervjuerna blev det tydligt att familjehemmen saknar beröm och uppmuntran. Familjehemmen upplever sig bortglömda och deras synpunkter tillvaratas inte. Familjehemmen är vana att klara sig själva och att det inte är självklart med utbildning, handledning och avlastning. Att döma av vad familjehemmen berättat vid intervjuerna hade det varit bra om socialtjänsten hade anordnat och erbjudit studiecirkel för att familjehemmen, dels för att så bra som möjligt kunna förbereda sig på vad ett familjehemuppdrag innebär genom att träffa andra mer erfarna familjehem och dels att redan etablerade familjehem får träffas och samtala med någon som emotionellt kan dela deras erfarenheter och eller ge råd och tips i olika situationer.

Jag instämmer i Bånkestads (Socionomen 2003:2) och Lindens (1988, 159) resonemang om att fosterföräldrar kan behöva egna samtal eller handledning för att med mindre personligt ”slitage” kunna bära och hantera de projiceringar de utsätts för av fosterbarnet och dess familj, att de blivande syskonen och att de nya föräldrarna behöver ett intensivare och mer kontinuerligt stöd för att möta den utmaning det innebär att ta hand om fosterbarn.

De flesta informanter saknade det stöd och handledning från socialtjänsten som de kände att de behövde för att vara säkra i sina roller som familjehem, vilket också medförde ifrågasättande om det de gjorde var rätt.

En förklaring till att familjehemmen inte får det stöd de önskar kan vara socialtjänstens val eller ska jag istället säga socialnämndernas val att inte prioritera familjehemmen. Ett val som inte överensstämmer med förutsättningarna för en lyckad placering (Killén, 1991), men som stämmer väl överens med min egen erfarenhet av arbetet som socialsekreterare, där förklaringen till detta enligt min mening finns att finna i socialsekreterarens arbetssituation där organisationens resurser är för snålt tilltagna för att tillgodose familjehemmets behov av stöd. Nya akuta ärenden pressar på och familjehemmet lämnas till att klara sig själva .

7.2 Familjehemmets förhållande till biologfamiljen och nätverk

Anna säger att en god relation till biologfamiljen bygger på att ge föräldrarna ett värde, att få föräldrarna att känna att de är betydelsefulla för barnet, och Anna gör en jämförelse med en inskolning på dagis, där man för ett resonemang med föräldrarna om barnets behov. Anna säger att det måste finnas någon resurs hos föräldern som man kan bygga på och att det gäller att hitta den.

Om man inte av någon anledning kan träffa föräldern fysiskt så tror hon att det är bra om man låter barnen skicka vykort, brev eller bara ett enkelt kort där barnet gratulerar på morsdag eller farsdag. Då blir föräldrarna bekräftade med att de är betydelsefulla. Vidare anser Anna att man som familjehem måste vara flexibel, ha en bred syn. Försöka att plocka bort sina egna värderingar och inte vara så principfast. Anna säger att om man kan hålla den linjen så skapar det bra samarbete och bra relationer med biologfamiljen.

Om föräldern av någon anledning är frånvarande så tror Anna att det är bra om man kan kämpa för att få tag i den föräldern för barnen är en del av föräldern.

Anna upplever inte att biologföräldrar har samma mål som familjehemmet när det gäller barnen. Hon upplever att föräldrarna verkar leva kvar i den tid och ögonblick då barnen placerades och att de har svårt att se framåt. Biologföräldrarna kommer sällan med egna spontana förslag. Anna berättar att en del av föräldrarna inte kommer ihåg hur gamla deras barn är, de kan till exempel komma med gåvor till barnen som inte alls är åldersadekvata, det kan motsvara den åldersgrupp som barnet var i när placeringen skedde. Anna säger att föräldrarna i någon mån kan ha samma mål om det handlar om

en kortare placering, t.ex. om föräldern ska på behandling och barnen efter behandlingen ska återvända till ursprungsfamiljen.

Anna säger att de svåraste föräldrarna att samarbeta med är de som har ett drogmissbruk. Anna ger olika förklaringar till varför hon tror att det är så. Hon menar att drogmissbrukaren som kan vara en person som är normalbegåvad känner en stark skam och skuld över att de har knäckt sig själva och inte kan ta hand om barnet. De ska stå ut med att någon annan ska ta hand om deras barn, som dessutom kanske är yngre än dem själv, Anna tror att det måste kännas mycket kränkande. Hon tycker också att dessa föräldrar är mycket principfasta att det inte är barnets behov som styr utan att det är missbrukarens eget behov som styr. Det finns mycket lite flexibilitet hos missbrukaren och de har svårt att vika sig. Anna anser att den missbrukande föräldern inte förstår att de måste ge för att få. Anna menar missbrukarföräldern sätter missbruket före det egna barnet.

”jag försökte hitta möjligheter där jag kunde se, någon resurs borde föräldrarna ha”

” ungefär som när man gör en inskolning på dagis det ger ju den mamman och pappan möjlighet att känna sig värdefulla någon gång”

”barnet skickar vykort, teckningar så att de i alla fall blir bekräftade och att man bryr sig om, och jag ser ju att det ger goda relationer”

”Så att det gäller liksom att kanske vara, jag tror att man måste räkna som familjehem att man tar inte bara emot ett barn, det är nämligen inte så, nånstans finns det en förälder i hörnet liksom”.

”Jag tror att föräldrarna är så inne i det som hände den dan då barnen flyttades, jag tror att den känslan lever kvar så länge att föräldrarna har svårt att ändå se framåt”

”har dom varit borta i många år kan dom till och med glömma hur stora och gamla dom är. Det blir liksom leksaker i o-adekvat nivå och då märker man ju alltså att det är som om dom lever kvar sen den dagen och sista timmarna barnen bodde hemma”

”Missbrukare är svårast, jag tror att missbrukaren dels har knäckt sig själv på grund av sitt missbruk och samtidigt kan ha varit mycket väl begåvad

”Asså dom kan oftast vara lite mera principfasta, dom låser sig dom här missbrukarna vid principer”

”Missbrukaren förstår inte att dom också måste ge för att kunna få”.

Kalle och Siv upplever att de har en god relation till föräldrarna. När de bestämde sig för att bli familjehem så tänkte de att det inte bara är barnen som de ska ta emot, de ska också ta emot föräldrarna. När Siv och Kalle började som familjehem upplever de att kommunerna var mer generösa till att medverka i att skapa goda relationer mellan familjehemmen och biologfamiljen. Kalle och Siv fick pengar till att ta med barnen och deras föräldrar på en semesterresa vilket dom anser skapade en god kontakt med biologfamiljen. Kalle och Siv poängterar att de aldrig har valt att kallat sig för mamma och pappa. Det har dom valt för att då menar dom att de aldrig blir konkurrenter med biologföräldrarna. Siv och Kalle säger att det aldrig har råkat ut för ”besvärliga” föräldrar, vilket dom vet att andra familjehem har blivit utsatta för. Siv och Kalle tycker att det är svårast att samarbeta med de föräldrar som har ett drogmissbruk eller ett blandmissbruk. Dessa föräldrar har inte velat ha något att göra med familjehemmet.

Kalle och Siv har i motsats till andra familjehem upplevt att biologföräldrarna vill att barnen ska vara familjehemsplacerade och har snarare fått arbeta med att föräldrarna ska träffa sina barn. För det mesta har Kalle och Siv uppfattningen att de som familjehem och biologföräldrarna har samma mål för barnen, som ett exempel uppger de att föräldrarna har vetat att de får hem sina barn efter det att de genomgått en behandling för deras missbruk. Det Kalle och Siv upplever som mest jobbigt är att ha en relation till de föräldrar som har sina barn placerade på grund av incest. Det har varit bråkigt och många problem.

”När vi började med det här, så bestämde vi liksom att vi inte bara ska ha barnen vi ska ha föräldrarna också”.

”Vi har aldrig kallat oss för mamma och pappa, vi har alltid kallat oss för de namn vi har, för det känns ändå att mamma och pappa har dom ju.

”Då är det ju dom här som är bland, drogmissbrukare, dom har ju inte viljat ha så mycket med oss att göra”.

”Sen har vi ju haft en flicka där det var incestmisstanke så där blev det ju svårt, det är det enda som vi fått väldigt problem och bråkigt”

”I vissa fall har vi stått biologfamiljen nära, i alla fall de här missbrukarna som har tagit in på behandlingshem, då har det varit mer synligt att det har varit samma mål, dom har klarat av den här behandlingen och då har ju barnen kunnat flytta till dom”

Patrik och Karin önskar att de skulle ha en mer djup och varm kontakt med biologfamiljen, som faktiskt ibland kan finnas. Karin och Patrik upplever att det går att ha en bra relation så länge alla tycker likadant, men om det uppstår meningsskiljaktigheter är det svårt att kompromissa. Speciellt gäller detta de föräldrar som har ett drogmissbruk. Karin och Patrik upplever att drogmissbrukande föräldrar aldrig kan se till barnets bästa, de tycker att de har en mycket egoistisk syn där det är deras egna behov som styr och inte barnets behov. Karaktäristiskt för de missbrukande föräldrarna är att de periodvis kan vara frånvarande, allt från några veckor till flera månader ja ibland har det gått nästan ett år innan föräldern eller föräldrarna hör av sig till barnet och när de hör av sig ska allt vara som vanligt och de kräver umgänge med barnet. Patrik och Karin gör en jämförelse mellan deras två placerade barn när de får frågan om det är några föräldrar som är svårare respektive lättare att samarbeta med.

Deras ena placerade barn har en mamma som är psykiskt sjuk och det som de upplever med henne är att hon har en mer accepterande roll, att hon är glad att flickan trivs, att hon till flickan säger att det är tur att du har din mamma och pappa (och då menar hon familjehemsföräldrarna) och att hon tycker det är så roligt att prata med Karin för att hon är så trevlig och rolig att prata med. Karin säger att hon har en relativt nära relation med biologmamman genom att bjuda på sig själv, till exempel att bara fråga hur hon mår och att lyssna in vad hon har att säga gör att relationen är mycket bättre tycker Karin. Karin menar att det gäller att lyfta sig själv och visa förståelse och inlevelse för

den biologiska föräldern, förmågan att leverera empati för föräldern. Svårare är det med deras pojkes föräldrar, båda är missbrukare och Karin och Patrik upplever att det är svårt att hålla egna känslor i schack när barnet gång på gång blir sviken av att planerade umgängen blir inställda, att många av de överenskommelser som är gjorda bryts, att falska förhoppningar och brev om att barnet ska få flytta ”hem” fast än man i tidigare möten överenskommit om att ingen hemflyttning är aktuell och att man lovat att stödja barnet i att förstå detta och ge tillåtelse till att barnet faktiskt ges rätt att trivas i familjehemmet. De gånger det gått att ha en bra relation till den missbrukande föräldern är de gånger som de har varit intagna på behandlingshem. Karin och Patrik tycker det jobbigaste är att förklara för barnet varför föräldrarna sviker.

”De vore ju kanske önskvärt att det var så att man kunde känna en omtanke om föräldrarna, men man har väl blivit bränd så många gånger

”Nu är det ju så med pojkens mamma, hon hör ju inte av sig, och det gäller ju att kunna förklara det för pojken att hans förhoppningar har spruckit än en gång”.

”Svårast att samarbeta med skulle jag vilja säga är pojkens föräldrar”

”Flickans mamma, hör utav sig av och till och hon har som på nått sätt fått en accepterande roll, att det är så här med flickan, att hon trivs och mår bra och är glad för flickans skull”

”Ja jag har en fin kontakt med flickans mamma, de gånger som hon ringer känns det som om hon ringer för att prata med mig, hon verkar ha ett större behov av att prata med mig än med flickan. Men om det kan skapa att flickan mår bra så gör jag det så gärna, det är inget problem för mig”

I uppdraget som familjehem ingår att samarbeta med barnets biologiska föräldrar och övriga i nätverket. Familjehemmet ska stimulera till en god och nära kontakt med föräldrar och nätverk och medverka till umgänge. I sin avhandling skriver Ingrid Höjer (2001) att kontakten mellan familjehem och föräldrar kan vara allt från välfungerande, tolerabel eller konfliktfylld. Höjer refererar i sin avhandling till en undersökning av Triseliotis med flera och enligt Triseliotis är det möjligt att skillnaderna i levnadssätt blir så stora och uppenbara att det i sin tur kan ha ett samband med de svårigheter som

uppstår i kontakterna mellan familjehem och föräldrar. I de fall kontakten fungerade bra upplevdes det som positivt att familjehemmet och föräldrarna fått en större förståelse för varandra. Det var också bra för barnet att se familjehem och förälder prata med varandra. Vilket kan jämföras med min studie som visar att relationen mellan en av informanterna och barnet mamma fungerade bra eftersom biologmamman hade en positiv syn till fosterbarnsmamman eftersom hon ”kostade” på sig att prata med biologmamman om hennes problem istället för att fokusera på samtal runt barnet. Detta i sin tur påverkade barnet som slipper leva i en lojalitetskonflikt, vilket också Gunvor Andersson (1998) i sin studie om barn in fosterhemsvård visar, att en positiv syn från biologföräldern har stor betydelse för att motverka att barnet kommer i en lojalitetskonflikt mellan fosterföräldrar och biologförälder.

Barnets ålder är en faktor som inverkar när det gäller umgänget med den biologiska familjen. När det handlar om små barn så kan kontakten främjas genom att biologfamiljen får känna att den har en kunskap som inte familjehemmet har, det kan det vara enkla saker som att familjehemmet frågar vad barnet tycker om för mat o.s.v., ett av familjehemmen gör en jämförelse med en inskolning på dagis. Små saker gör att biologföräldern kan få känna att de kan bidra med kunskaper och att deras kunskaper är viktiga och värdefulla. Vilket stämmer väl överens med de resultat Höjer (2001, 171.) kom fram till, att en avgörande faktor är biologföräldrarnas inställning till fosterfamiljen.

De biologiska föräldrarnas bakgrunds problematik påverkar arbetet och relationen med familjehemmet. Samtliga informanter i min studie uppger att föräldrar med missbruksproblem är svårast att samarbeta med eftersom det inte är barnets behov som styr hur kontakten ska se ut. Missbrukande föräldrar har en tendens att bara se till sina egna behov eftersom det är missbruket som styr tillvaron. Då föräldrar är inne i en missbruksperiod väljer de att hålla sig undan, det hör inte av sig till barnet och missar också uppgjorda besök, vilket en av informanterna i min undersökning uttrycker besvikelse för därför att barnet blir gång på gång sviken och informanten får bli ledsen för barnets skull. Upprepade besvikelser kan skapa en misstro mot biologföräldrarna vilket påverkar relationen negativt. Detta stämmer väl överens med det Höjer (2001, 170) säger att fosterföräldrar har starka känslor för sina fosterbarn, och har svårt att acceptera föräldrar som enligt deras uppfattning gör barnen illa.

Genom den kunskap som finns bland dem som forskar om familjehemsvård, kan man förstå att kontakten mellan fosterbarn och deras föräldrar kan vara en källa till stora problem och konflikter. Ändå finns det ingen av det intervjuade som säger att det är direkt negativa till kontakten med biologfamiljen. Den fråga som då återstår är om det till viss del kan bero på att fosterföräldrar är medvetna om att de förväntas ha en positiv syn till biologföräldrarna och att det kan kännas som om de handlar fel om de visar negativa känslor till detta samarbete.

7.3 Familjehemmets syn på relationen och samarbetet med socialtjänsten

Anna tycker att relationen till socialtjänsten är bra, det är endast vid ett tillfälle som hon har känt att relationen inte varit bra, Anna upplevde att den socialsekreteraren inte var engagerad i ärendet. Anna upplever att socialtjänsten har ett förtroende för dem som familjehem och om socialtjänsten inte skulle ha ett förtroende så tror hon att man skulle känna av detta. Däremot har Anna en uppfattning om att det kan skilja mellan Kommunerna och berättar att en del kommuner i länet är "svartlistade" bland familjehemmen. Anna upplever att socialtjänsten tar för litet ansvar i relationen med familjehemmen, men det tror hon beror på att socialtjänsten är överbelastade av ärenden så familjehemmen har inte så hög prioritet. Anna tror att det skulle vara en fördel om socialsekreteraren/familjehemssekreteraren hade egen erfarenhet från familjehemsuppdrag, för att då skulle man lättare förstå att det inte som familjehem är ett arbete som motsvarar 40 timmars arbetsvecka, för det är så många känslor som man inte kan finna ord för och är svåra att förklara. Därför tycker Anna att alla familjehem skulle vara med i en familjehemsförening, för där träffar och samtalar man med människor som är i samma situation och har egna upplevelser att referera till. Det viktigaste i relationen med socialsekreterare/familjehemssekreteraren tycker Anna är att hon eller han har förmågan att bejaka familjehemmets känslor och att familjehemmet blir sedda och uppmuntrade.

"Alla socialsekreterare som vi har haft har ändå skött sina 2 gånger per år, de har dom skött"

"Jag tycker att det har fungerat bra jag har ingen dålig erfarenhet av relationen till socialtjänsten"

”Jag har kunnat nå dom när jag velat, och jag vet, skulle det hända något fruktansvärt så kan jag ringa socialjouren eller polisen. Jag har aldrig varit orolig för det”

”Det första förtroendet, med korttidsplaceringen, det handlade nog inte om att jag inte kunde säga, utan mer om att hon inte var så aktiv, jag kände, gud hon ska nog jobba på försäkringskassan eller nått, och det var rätt lustigt hon blev inte heller kvar, nä hon slutade sen”

”när vi har tagit vårdnadsöverflytt, då fick vi ett brev, en A4:a där stod det ju att vi varit lyhörda och bra samarbete, det bekräftar väl ändå”

”Jag tror att man känner, för jag har också träffat handläggare på olika möten och så där och tänkt, gud vilken tur att jag inte har den där människan som handläggare, man har alltså känt att dom har varit ettriga eller griniga, eller svåra att liksom överhuvudtaget att få dom att förstå saker och ting”

”Det finns handläggare som bryter hellre uppdraget för att det är enklast, varför säger dom inte istället vi måste byta handläggare, för vi verkar inte kunna samarbeta”

”jag tror att på grund utav överbelastning så har man inte tid att ta hand om sina familjehem som man kanske skulle önska”

”jag måste ändå säga att man ibland skulle vilja tycka att handläggaren själv borde ha någon form av erfarenhet och själv haft någon form utav uppdrag”

”det handlar inte om ett 8 timmars arbete, det handlar om 24 timmar dygnet runt, året om, det handlar inte om att kunna släppa och stänga dörren”

Siv och Kalle säger att socialtjänsten besöker dem cirka två gånger per år. När familjehemmet har haft jourplaceringar har det varit oftare. Kalle säger att han ibland kan tycka att det är för långt mellan de gånger som socialtjänsten besöker familjehemmet, med tanke på barnen är det för lite kontroll. Siv och Kalle säger att det

viktigaste i relationen till socialtjänsten är att ha en bra personlig kontakt med socialsekreteraren/familjehemssekreteraren, den goda relationen bygger mer på personkemi än rutiner. Vidare anser Siv och Kalle att det är viktigt att socialsekreteraren/familjehemssekreteraren är ärliga när de berättar om barnet och biologfamiljen. En god relation bygger också på att socialsekreterare och familjehemssekreteraren har en god kommunikation mellan varandra så att samtliga som är aktiv i ärendet är uppdaterade.

”det har inte så mycket med rutiner att göra det där, jag tror det är bra om man får en bra personlig kontakt, så är allt så mycket lättare, samma person hela tiden”

”Nog tror jag dom har förtroende, nog tror jag det, alla dom där svåra fallen som dom skickar hit, då måste dom ju i så fall ha förtroende för oss”

”Det är viktigt att man får höra sanningen om barnet eller familjen, att dom inte ljuger så mycket, det är många som är ärliga men en del har ljugit.

Kanske dom ljuger för annars vet dom att vi inte hade tagit emot barnet, men om man inte vet sanningen kan man inte förbereda sig på vilket barn det är”

Patrik och Karin säger att det den senaste tiden varit många besök av socialtjänsten, men att det beror på att de har avslutat en placering. Vanligen är det ca en gång per halvår som de träffar socialsekreteraren/familjehemssekreteraren. Familjehemmet har en önskan om att socialsekreterare/familjehemssekreterare mer frekvent skulle höra av sig per telefon, ett telefonsamtal kan betyda mycket, bara det där att det är någon som kommer ihåg att vi finns, som undrar hur det går, om det är något som saknas eller om det är något som de önskar. Det är inte bara den fysiska kontakten som är viktigt även en telefonkontakt. Patrik och Karin tycker att relationen till familjehemssekreteraren är bra och att de kan höra av sig till henne när som helst. Tillgängligheten hos familjehemssekreteraren upplever familjehemmet som god, däremot är det svårigheter att komma i kontakt med barnens socialsekreterare. Karin och Patrik upplever att socialtjänsten har ett förtroende för dem som familjehem. Karin och Patrik tycker att en god relation bygger på förtroende, förståelse och lyhördhet för familjehemmets behov. Det känner de att de har med familjehemssekreteraren, men med barnens sekreterare känner Karin och Patrik en viss ambivalens. Karin Patrik tycker att det mer beror på

personkemin mellan socialsekreteraren och familjehemmet än kunskapen hos socialsekreteraren för att skapa en god relation. Ärlighet hos socialsekreteraren bygger också en god relation, att de som familjehem kan ställa frågor och få ärliga svar. Att få uppskattning för det arbete som man faktiskt gör som familjehem ger förtroende och det ger grunden till en bra relation.

”Det är sån press och slit och det känns som, så ouppskattat på nått sätt, ja jag har börjat tvivla själv, ja att ska man utsätta sig för allt det här?”

”Ja, våran familjehemssekreterare förstår, vars då uppgift är att förstå en, verkar då göra det i alla fall, kanske inte alltid, men det är ju inte meningen heller”

”dom får gärna säga att du gör fel, för ärlighet är det viktigaste, men det är inte alla som har varit ärliga av dem som vi har haft att göra med”

”man har en känsla av att dom inte tycker likadant, men dom säger det inte, det tycker jag är svagt”

”telefon tycker jag faktiskt att dom kan, att dom någon gång kan ringa, bara för att höra hur det går, allmänt alltså, så att man känner att det finns ett visst intresse”

”Man kanske inte alltid har fått de svar som man velat och kommit överens om allt. Men samtidigt så väljer ju dom att barnen får vara kvar, så dom måste ju tycka att vi är ganska bra då, så man får väl utgå från att dom har ett förtroende för oss”

Vet du, personkemin mellan vår sekreterare och oss har större värde än hennes kunskap, funkar inte kemin så spelar det ju ingen roll hur mycket hon kan”

”Tänk om man skulle få en sekreterare som själv har haft uppdrag, då tror jag att dom bättre kan förstå och sätta sig in i rollen som familjehem”

Resultaten visar att en majoritet av familjehemmen upplever att relationen till de biologiska föräldrarna och/eller andra viktiga person eller social/familjehemssekreteraren har en stor inverkan på uppdraget som familjehem. Det visade sig i mina intervjuer att relationen mellan familjehemmet och

social/familjehemssekreteraren är viktig. Att en kontinuitet i den relationen betyder mycket för familjehemmet. Kontinuiteten bygger upp en förtroendefull relation med familjehemmet som resulterar i en mer öppen dialog. Slutsatsen för mig blir att relationen är av stor betydelse för utfallet av placeringen, en god relation gör det lättare för socialsekreteraren att på ett tidigt stadium tyda signaler om att det finns problem i familjehemmet och förebygger att placeringen avslutar i ett sammanbrott. Något som också Höjer (2001, 31) och Vinnerljung m.fl. (2001, 59.) kom fram till i sina studier, att just en god relation mellan familjehemssekreteraren och familjehemmet, är av stor betydelse för placeringen (Höjer, 2001, 31).

Personliga egenskaper hos enskilda socialsekreterare uppger informanterna i min undersökning också vara en viktig faktor som påverkar arbetet. Samtliga informanter uppger att personkemin mellan dem och social/familjehemssekreteraren är viktigt och hälften av informanterna menar att den är viktigare än kunskapen hos den enskilda sekreteraren. Studien visar också att det skulle vara positivt att social/familjehemssekreteraren hade egen erfarenhet av familjehemsuppdrag eftersom informanterna tycker att det är många känslor som inte går att finna ord till. Flera svenska undersökningar, bl a. Vinnerljungs forskningsöversikt (1996, 77), visar att socialarbetares förhållningssätt och insatser påverkar hur relationen med familjehemmet och barnet blir.

8 DISKUSSION

Syftet med min undersökning är som jag inledningsvis presenterat att undersöka familjehems upplevelser av stöd och handledning från socialtjänsten i förhållandet till uppdraget samt att undersöka hur relationen med biologfamiljen och socialtjänsten inverkar på uppdraget som familjehem. Målet har varit att ge svar på hur socialtjänsten på bästa sätt kan arbeta för att stödja familjehem i deras, i många fall komplexa situation när det gäller relationen till biologföräldrar, nätverk och den placerade. Jag anser att jag har uppfyllt mina syften och mål eftersom jag har fått en djupare kunskap om familjehemmens upplevelser rörande deras uppdrag som familjehem. Jag har inte längre bara min egen erfarenhet som familjehem att reflektera mot, jag har även tre andra familjehems upplevelser och tidigare gjord forskning om vad som är viktigt i det stödjande arbetet med familjehem. Detta gör att jag har en större kunskap i hur jag som blivande socialsekreterare kan och bör bemöta familjehem samt stödja dessa.

I min studie har jag funnit att familjehemmen upplever stora brister i informationen om biologfamiljen och barnet, speciellt i början av en placering. Möjligen kan det bero på det som tidigare forskning visat att familjehemsföräldrarna har svårt att ta in information som är mörk dyster eftersom familjehemmet har byggt upp en positiv förväntan på uppdraget. Därför anser jag att det är viktigt att jag som socialsekreterare inte bara informerar om tidigare kännedom om föräldrar och barn, utan även belyser detta faktum till familjehemmen. Min slutsats är att kommunens socialnämnd skulle kräva att familjehemmen innan de tar emot en placering, deltar på möten och studiecirkel där de träffar andra mer erfarna familjehem samt professionella som berättar om tidigare erfarenheter som familjehem för att förberedas så mycket som det bara är möjligt. Vidare bör jag som socialsekreterare ha en tät kontakt i början av ett uppdrag för att fortare fånga upp eventuella problem eller frågor som familjehemmet kan ha. Detta torde också främja den goda relationen som också tidigare forskning visat är viktig för att placeringar ska få lyckosamma utfall. Jag har kommit fram till att socialtjänsten ska se sina familjehem som medarbetare och mer ta tillvara deras kunskaper och synpunkter. Många gånger tror jag att familjehemmet kan ha mer kunskaper och erfarenheter om att handskas med ”problemföräldrar” än vad vi tror.

Min forskning har också visat att detaljinformation om biologföräldrar kan vara mycket viktig för familjehemmen att få kännedom om, information som jag som socialsekreterare kan antas oviktig kan vara otroligt viktig för skapande av en god relation mellan biologfamiljen och familjehemmet. Till exempel en så enkel sak som vilken klädstil föräldern har. Ett av familjehemmen uppgav att de har valt att inte kalla sig för mamma och pappa, med motiveringen att de inte blir konkurrenter till biologföräldrarna. Men var är barnperspektivet i detta tankesätt, vem sätter man i "första" rummet när man tänker så? Min slutsats är att det inte finns ett barnperspektiv, utan mer ett vuxenperspektiv med tanke på Anderssons studie (1998) som visade att nästan samtliga barn i studien rankade deras fosterföräldrar som deras "riktiga" mamma och pappa och barnen placerade deras fosterföräldrar som viktigast och närmast dem själva. Dessutom titulerades i en del fall biologföräldern med förnamnet efter mamma eller pappa, till exempel, "mamma Karin" för att skilja dem åt. Om jag väljer att vända resonemanget och ställa frågan, ska barnet nekas tillåtelse att kalla sina fosterföräldrar för mamma och pappa, betyder barnets goda relation till fosterföräldrarna mindre i förhållande till biologföräldrarna? Jag tycker inte att man ska förneka barnet den trygghet det innebär i att ha trygga relationer till sina fosterföräldrar, istället måste man som social/familjehemssekreterare och familjehem hitta andra vägar till en god relation, och kanske det är alla dessa "små" detaljer, liksom klädstil, matvanor etc. etc. som kan vara nyckel till framgång?

När det gäller stödet från socialtjänsten mot familjehemmet har jag kommit fram till att familjehemmen kan behöva mer stöd och handledning när de har placerade barn som har drogmissbrukande föräldrar, eftersom det genomgående i min studie har visat sig att drogmissbrukande föräldrar är de som är mest problematiska att samarbeta med.

I socialtjänstlagen finns lagstadgat att socialnämnden ska tillhandahålla tillräckligt med stöd och hjälp till de familjer som tar på sig att ge ett hem till ett omhändertaget barn, men vem bestämmer hur mycket som är lämpligt? Min studie har visat att det är viktigt att du som social/familjehemssekreterare har en kontinuerlig kontakt med familjehemmet, inte bara ta kontakt med familjehemmet vid de lagstadgade uppföljningarna utan mer spontant visa ett intresse genom att bara ringa och höra hur det "går" för barnet och familjehemmet. Det gör att familjehemmet känner sig delaktig och uppskattad vilket resulterar i en positiv relation. Jag föreslår att socialtjänsten

hjälp till med att skapa ett nätverk av familjehem, där familjerna kan ha glädje och nytta av varandra. En form av studiecirkel där familjehem med varierande erfarenhet kan träffas och diskutera de problem och möjligheter som dyker upp i ett vardagsliv tillsammans med ett omhändertaget barn. Jag tror att kunskap från andra familjer i samma situation är ovärderlig för alla familjehem, men den kan inte ersätta den handledning som socialtjänsten tillhandahåller. Dessa gruppträffar kan variera i utformning, dels kan det handla om en nätverksträff där ämnen som känns aktuella diskuteras, dels en grupphandledning där verksamma från socialtjänsten kan medverka och ta upp särskilda och förutbestämda ämnen. Kanske krävs det inte att familjehemmen behöver träffas personligen, utan det är nog att de ska ha möjlighet att ringa till varandra och prata om sin situation och dela varandras erfarenheter. Detta tillsammans med en mer frekvent enskild handledning, som bör ske minst en gång i kvartalet kanske ger familjehemmen de verktyg de känner att de behöver för att utföra sin uppgift på bästa sätt. Jag anser inte att socialtjänsten ska gå så långt som en av mina informanter krävde, nämligen att socialtjänsten skulle tvinga familjehem att gå med i en familjehemsförening, däremot kan socialtjänsten som jag ovan föreslagit skapa en egen ”förening” i form av familjehemsnätverk.

Trots att jag många gånger har hört socialsekreterare uttala sig om att socialtjänsten värnar om familjehemmen, har det nu blivit uppenbart att den handledning de får inte är tillräcklig. Det är oerhört viktigt att resurser läggs ner på de familjehem som finns. Att vägleda, uppmuntra och stötta dem; berätta för dem när de gör något bra, berätta hur de kan göra något annorlunda, men framför allt – ge feedback. Handledningen handlar i slutändan om barnen. Det är de som ska ha nytta av handledningen och det de vuxna lär sig där. Att tvångsomhänderta ett barn och flytta det från sin miljö, är ett stort ingripande och kan inte, får inte, sluta med att barnet flyttar till den ”nya” familjen. Vad händer sen då? Ligger ansvaret bara på familjehemmet? Kan de hjälpa? Hur kan vi hjälpa dem att hjälpa?

Jag kräver ingen förändring i morgon, men jag hoppas och önskar att denna uppsats har fött en liten tanke hos läsaren att hjälpinsatsen inte kan sluta vid omhändertagandet av barnet. De människor som tagit på sig uppdraget att stötta och hjälpa barnet måste också själva få stöd. Målet är ju att skapa de bästa förutsättningarna för de familjehemsplacerade barnen. Vi kan inte räkna med att det blir bra bara för att det inte är dåligt.

Det är en svår och ansvarsfull uppgift för våra politiker att utforma familjehemsvården så att den ger barn, föräldrar, socialtjänst och familjehem så goda förutsättningar som möjligt. Man kan ju tänka sig att familjehemmen är i beroendeställning till socialtjänsten eftersom de tagit på sig ett arvoderat uppdrag och de kanske har en tanke om att de ska vara positivt inställd till samtliga aktörer som finns med i ett familjehemsplacerings uppdrag. Men om jag vänder på resonemanget kan jag se att det är hela samhället och framförallt barnen som är beroende av familjehemmen. För utan medarbetare är det svårt att tro att det som reglerats i socialtjänstlagen när det gäller socialtjänstens arbete med att placera barn i annat hem än vårdnadshavarens, ska gå att uppnå.

Personligen tror jag att våra politiker måste inom en snar framtid inse vilken insats och vilket värde samhällets familjehem utgör. Det är redan i dag en stor brist på engagerade vuxna som kan ta på sig rollen som vårdare av andras barn och jag vill inte ens tänka tanken om hur det skulle bli för barnen om våra historiska barnhem var enda alternativet till omhändertagna barn.

Det har varit intressant men även mycket tidskrävande att arbeta med detta forskningstema och som tidsmässigt tagit åtskilliga timmar i anspråk. Arbetet har varit som mest intensivt under perioden januari 2009 till i skrivande stund. Till en början tyckte jag att det var lätt att hitta litteratur i ämnet men efter en mer nära granskning har jag upptäckt att det inte är forskat så mycket om just familjehemmens upplevelser, mesta delen av tidigare forskning har fokuserats kring de familjehemsplacerade barnens upplevelser. Varför familjehems upplevelser av familjehemsuppdraget faller mig som naturligt att ge som förslag till framtida forskningsområde. Jag har i min strävan efter att hitta lämplig litteratur funnit få relevanta forskningar inom mitt forskningsområde men däremot har de forskningar jag hittat visat sig vara av vikt inom området, vikt i den bemärkelsen att det är forskningar som tidigare refererats mycket till och det är inom forskningsområdet återkommande kända namn. Att jag valde att begränsa mig till svensk forskning kan ju också vara en av orsakerna till svårigheterna i litteraturanskaffningen.

Om det av någon anledning skulle bli aktuellt för mig att göra ytterligare en forskningsansats så skulle jag välja att så sent som möjligt i forskningsprocessen leta

efter relevant litteratur. Litteraturen skulle jag leta efter det jag gått igenom resultatet, eftersom det skulle sortera bort mycket litteratur som inte är aktuell och relevant.

Min förhoppning är att resultaten från denna forskning kommer att läsas av personal som är verksam inom familjehemsvården och även politiker verksamma i socialnämnder inom kommun och samhälle. Studien är inte på något sätt heltäckande och ger svar på hur alla familjehem känner i relationen till socialtjänst och biologfamiljen, inte heller hur familjehem upplever stödet och handledningen från socialtjänsten.

Studien kanske däremot kan ge en liten fingervisning om vad familjehemmen upplever, ser och känner och vad man som socialarbetare kan tänka på i mötet med familjehemmen, barnen och biologfamiljen.

Jag väljer att avsluta min uppsats med några citat på en av de för mig viktigaste frågorna i min intervju, ” Vad är det som får er att fortsätta vara familjehem?” Och även en uppmaning till alla politiker, de som har ansvar och de som arbetar med familjehemsvården; Tillåt inte familjehemmen tappa intresset och hjärtat för andra människor, hjälp till att skapa engagemang och goda relationer!

”Jag tror det är det här att, man är intresserad av andra människor, socialt intresserad. Engagerad och intresserad”

”Barnen är en del av våran familj, det är ju våra barn nu, så det är ju inte frågan om att vara familjehem nåå mer egentligen, men vi kommer sluta nu, det blir inga fler placeringar”

”Det är väl kärleken, och sen det där att vi behövs”

”Man får ju så mycket tillbaks av barnen, och sen det där att dom får flytta hem, gör att man får känna att man lyckats”

REFERENSER

Andersson, G. (1988). En uppföljning av barn som skilts från sina föräldrar. Meddelande från socialhögskolan 1988:1, Lunds universitet

Andersson, G. (1991). *Socialt arbete med små barn*. Lund: Studentlitteratur.

Andersson, G. (1999). Children in permanent foster care in Sweden. *Child and Family Social Work*, vol 4, No 3, August, 175-186.

Killen, K. (1991). *Svikna barn*. Wahlström & Widstrand. Oslo

Bryman, Alan (1997). *Kvantitet och Kvalitet i samhällsvetenskaplig forskning*. Studentlitteratur. Lund

Bryman, Alan (2002) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Liber. Malmö

Bånkestad, Kerstin. 2003. Därför behövs psykoterapeutiska insatser för fosterhemsplacerade barn. *Tidskriften, Socionomen* 2003:2

Cederström, Anita. (1990) *Fosterbarns anpassning – en relationsproblematik*. Pedagogiska institutionen, Stockholms universitet. Akademityck. Stockholm

Ejvegård, Rolf. (2003) *Vetenskaplig metod*, Studentlitteratur. Lund

Gustavsson, Roger. 2006. Ett annorlunda sätt att arbeta med barn i familjehem. *Tidsskriften Socionomen* 2006:7

Holme, Idar Magne & Solvang, Bernt Krohn (1997) *Forskningsmetodik- Om kvalitativa och kvantitativa metoder*. Studentlitteratur. Lund

Höjer, Ingrid (2001) *Fosterfamiljens inre liv*. Göteborg: Institutionen för socialt arbete, Göteborgs Universitet

Kvale, Steinar (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Studentlitteratur, Lund

Kälvesten, A-L (1974) 40 fosterfamiljer med skåbarn. Almqvist och Wiksell Förlag, Stockholm

Landfors. (2006) Förälder på uppdrag av samhället, c-uppsats. Stockholms universitet. Stockholm.

Norström, Carl och Thunved, Anders (2007) Nya Sociallagarna. Norstedts Juridik AB. Stockholm

Riksdagens revisorer 2002/03:RR8 Förslag till Riksdagen- Riksdagens revisorers förslag angående familjehemsvården.

SOU 2005:81 Källan till en chans. Nationell handlingsplan för den sociala barn- och ungdomsvården.

Sandström, Gunnar (1991) Leva med andras barn. Västmanlands kommunförbund

Thorsén, E (1991) Ge, få och växa: information till blivande familjehem. Svenska kommunförbundet. Orsa

Vinnerljung, Bo. (1996) Svensk forskning om fosterbarnsvård. Liber utbildning, Stockholm

Vinterhed, Kerstin (1985) De andra föräldrarna. Skeab. Stockholm

Internet

Nyström, Maria (2002) Hermeneutik, <http://infovoice.se/fou> läst 081123

Socialstyrelsen (2007) *Statistik socialtjänsten 2008:9*

<http://www.socialstyrelsen.se> (läst 2008-11-01)

Vinnerljung, Sallnäs & Westermark. (2001) Sammanbrott, www.socialstyrelsen.se (läst 081121)

Nationalencyklopedin, Luleå Tekniska universitet <http://www.ne.se.proxy.lib.ltu.se> (läst 090402)

Familjehemmets upplevelse av stöd och handledning från socialtjänsten utifrån uppdraget.

Upplevelsen av samarbetet/relationen med socialtjänsten och biologfamiljen utifrån uppdraget.

Jag är specifikt intresserad av att återge familjehemmets upplevelse och inte den placerade, biologfamiljen eller socialtjänstens upplevelser. Dessa intervjufrågor är vägledande för mig som intervjuare, troligen kommer följdfrågor att uppstå utifrån min egen förståelse för ämnet.

Intervjufrågor

Grundfrågor

Hur ser familjesammansättningen ut?

Ålder på familjehemsföräldrarna?

Uppdrag hur länge?

Antal placeringar?

Temat Stöd och handledning från socialtjänsten

- Vad är stöd för dig?
- Anser du att ni får stöd ni behöver?
- Minns du någon särskild händelse *när du fått stöd*
- Hur ser det stöd ut som du får vad gäller ert uppdrag?
- Vad anser du om det?
- Hur ser det stöd ut som du får vad gäller ert föräldruppdrag?
- Vad anser du om det?
- Kan du beskriva vad socialtjänsten kan göra för att ni ska känna er nöjd med stödet
- Känner du att du skulle behöva ett utökat stöd från er socialtjänsten i frågor gällande ungdomen?
- Om ja, hur skulle det stödet se ut i så fall?

- Har någon av era placeringar avbrutits tidigare än planerat? (sammanbrott)
- Om ja, vilket stöd fick ni från socialtjänsten gällande avbrottet?
- Uppfattade du stödet som tillfredsställande? (relevans utifrån familjehemmets behov)
- Utifrån din erfarenhet, hur skulle du vilja att socialtjänsten stödjer dig i uppdraget?

Temat relation/samarbete

Samarbete/relation till biologfamiljen

- Hur lång tid har den unge varit placerad hos er?
- Vad tycker du karaktäriserar en god relation till biologfamiljen?
- Beskriv din relation till den.
- Upplever du att biologfamiljen vänder sig till dig i förtroendefrågor (känslor, svårigheter, funderingar)?
- Upplever du att du står biologfamiljen nära/har en nära relation till den?
- Kan du beskriva vad som gör att du upplever det så?
- Upplever du att biologfamiljen och du har samma mål
- Kan du beskriva vad som gör att du upplever det så

Samarbete/relation till Socialtjänsten

- Hur ofta träffar eller har du kontakt med socialsekreteraren? (handledning, telefonsamtal) socialsekreterare är tillgänglig
- Känner du dig tillfreds med hur ofta ni har kontakt? (beskriv närmare)
- Tycker du att din när du behöver honom/henne? (beskriv närmare)
- Känns det bekvämt att ringa när som helst?
- Önskar du att socialsekreteraren skulle vara ner tillgänglig för dig, isf på vilket sätt?
- Känner du förtroende för honom/henne? Kan du beskriva det närmare
- Upplever/tror du att socialtjänsten har förtroende för dig? Isf på vilket sätt?
- Får du uppskattning av socialtjänsten?
- På vilket sätt får du eller får du inte uppskattning?
- Önskar du det såg annorlunda ut?
- Tycker du att socialsekreteraren förstår dig? (tankar, känslor)
- Kan du beskriva det närmre?

Avslutande frågor

Hur väl anser du att socialtjänsten tar ansvar för sina familjehem och placerade barn?

Om någon frågade dig hur det är att vara familjehem, hur skulle du beskriva det för dem?

Är det något jag glömt att fråga om som du tycker är viktigt?

Vad får dig att fortsätta vara familjehem?

Vilket stöd anser du vara viktigast i uppdraget som familjehem?

Intervjuinbjudan

Jag vill börja med att tacka för Din hjälp då jag vill undersöka upplevelsen av stöd och support från socialtjänsten i uppdraget som familjehem.

Ingen enskild som medverkar i intervjuerna kommer att kunna identifieras i uppsatsen. All information kommer att hanteras på ett sådant sätt så att ingen utomstående kan ta det av intervjumaterialet. När studien är klar förstörs materialet i en dokumentförstörare. Alla ljudupptagningar kommer att raderas.

Det går naturligtvis bra att när som helst avbryta sitt deltagande eller att avstå från att svara på vissa frågor under intervjun.

Tack!

Jag accepterar att bli intervjuad

Ort och datum

Namn